

3 EDITORIAL

4 ΤΟ ΘΕΜΑ: Η αποστολική παραίνεση «Η Χαρά της Αγάπης»: θέματα και περιεχόμενο / Pope Francis' exhortation "Amoris Laetitia"

6 «Η Χαρά της Αγάπης» με μια ματιά: θέματα και περιεχόμενο / A glance at "Amoris Laetitia": topics and content

14 Σκέψεις και σχόλια για την παραίνεση / AThoughts and comments on "Amoris Laetitia"

16 ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ / JESUS AND THE DIVORCE

21 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ / SPIRITUAL LIFE

25 ΚΟΝΤΑ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ / THE NEWS

Ανοιχτοί Ορίζοντες
Αγγελιαφόρος Κωδικός: 1044
έτος ίδρυσης: 1900

Ιδιοκτησία: "Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών
Επιστημών"
Αστική Μη Κερδοσκοπική
Εταιρεία
Μ. Βόδα 28 & Σμύρνης 27,
10439 Αθήνα
www.jesuits.gr

Εκδότης - Διευθυντής: π. Θεόδωρος Κοντιδής

Συντακτική επιτροπή: π. Γαβριήλ Μαραγκός
π. Σεβαστιανός Φρέρης,
Ειρήνη Κουτελάκη.

Συεργάτες: π. Μιχαήλ Ρούσσος,
Δανάη Αναγνωστοπούλου,
π. Δημήτριος Δαλέζιος,
Στέλλα Φωσκόλου.

Γραμματεία: Ειρήνη Κουτελάκη
Σμύρνης 27, 10439 Αθήνα
Τηλ. 210 8835911,
φαξ 210 8835914
e-mail: athensj@jesuites.com

Συνδρομές: Εσωτερικού 20 ευρώ
Εξωτερικού 30 ευρώ
Τιμή τεύχους 5 ευρώ.

Αντιπρόσωπος Σύρου: π. Αντ. Βουτσίνος
Αντιπρόσωπος Τίνου: κ. Στέλλα Φωσκόλου

Καλλιτεχνική επιμέλεια
& Εκτύπωση: www.male.gr

ISSN 1105-3216

Ειρήνη Κουτελάκη

Η οικογένεια είναι ένα ταξίδι απαιτητικό, όπως εξάλλου και όλη η ζωή. Μέσα σ' αυτήν αναπτύσσονται η αμοιβαία βοήθεια, οι σχέσεις που εξελίσσονται μαζί με την εξέλιξη των ανθρώπων, η προσπάθεια διαπαιδαγώγησης των παιδιών, η συμμετοχή στις κοινές χαρές και τις δυσκολίες. Η οικογένεια είναι ο χώρος όπου βιώνεται «η χαρά της αγάπης». Σήμερα υπάρχουν πολλά σημεία που μαρτυρούν την κρίση του γάμου, αλλά παρ' όλα τα εμπόδια, η επιθυμία για οικογένεια παραμένει ζωντανή στους ανθρώπους. Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι καμία οικογένεια δεν είναι μια τέλεια και συσκευασμένη πραγματικότητα δια παντός, αλλά απαιτεί μια σταδιακή εξέλιξη της ικανότητας των μελών της να αγαπάνε.

Οι οικογενειακές περιπτώσεις και καταστάσεις είναι τόσο περίπλοκες, όσο και εύθραυστες, και είναι τόσο διαφορετικές η μία από την άλλη, όσο διαφορετικός είναι και ο κάθε άνθρωπος από τον άλλον. Είναι θεμελιώδες μέσα στην οικογένεια να υπάρχουν οι αρχές της πιστότητας, της ειλικρίνειας, της συνεργασίας, της υπομονής, της υποχωρητικότητας και της αυτοπροσφοράς. Αυτές άλλωστε είναι και οι βάσεις για την κοινή ζωή. Στη σύγχρονη εποχή μας, ωστόσο, άνδρας και γυναίκα ερμηνεύουν τον

εαυτό τους με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι στο παρελθόν. Φαίνεται ότι ο άνθρωπος στον οποίο η Εκκλησία στρέφεται σήμερα δεν καταφέρνει πλέον να κατανοήσει ορισμένες έννοιες όπως κάποτε, ή δεν τις θεωρεί πάντως επαρκείς.

Η απόφαση των ζευγαριών να χωρίσουν οδηγεί την Εκκλησία στην εφαρμογή των κανόνων της ανάλογα με την περίπτωση. Κάθε περίπτωση είναι μοναδική και απαιτεί να λαμβάνεται υπόψη μια προσαρμογή των κανόνων εκ μέρους της Εκκλησίας, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης. Στην παράδοση της Εκκλησίας πάντοτε ίσχυε αυτό, και ήταν κυρίως οι πατέρες Ιησουίτες εκείνοι που τόνισαν ότι επιβάλλεται η προσαρμογή στις περιστάσεις, γεγονός που τους έφερε σε μεγάλη

αντίθεση με άλλα ρεύματα μέσα στην ιστορία της Εκκλησίας, ιδιαίτερος τους Γιανσενιστές, οι οποίοι εφάρμοζαν τους κανόνες κατά γράμμα. Είναι, λοιπόν, απαραίτητη η κατά περίπτωση προσέγγιση των ανθρώπων και των καταστάσεων. Και χρειάζεται μια διάκριση προκειμένου να επιτευχθεί αυτό.

Σήμερα το ζητούμενο είναι κατά πόσο κλήρος και λαϊκοί είναι εκπαιδευμένοι, κατατοπισμένοι και προετοιμασμένοι για μια σωστή διάκριση, ώστε ούτε να περιφρονούν τελείως τους κανόνες της Εκκλησίας, αλλά ούτε και να εφαρμόζουν τόση αδιαλλαξία που να συνθλίβουν τους ανθρώπους.

Η αποστολική παραίνεση «Η Χαρά της Αγάπης» είναι, λοιπόν, πρωτίστως ένα μήνυμα πίστης σε έναν κόσμο στον οποίο το να εμπλακεί κανείς στην οικογενειακή ζωή έχει γίνει κάτι πολύπλοκο. Η ανθρωπολογία στην οποία η Εκκλησία παραδοσιακά αναφερόταν και η γλώσσα με την οποία την εξέφρασε, παραμένουν μια σταθερή αναφορά, καρπός της σοφίας και της εμπειρίας αιώνων. Αλλά πώς θα πρέπει να τεθεί η Εκκλησία με σωστό τρόπο, δηλαδή ευαγγελικό, απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις της οικογένειας; Αυτό προσπαθεί να απαντήσει ο πάπας Φραγκίσκος μέσα στη «Χαρά της Αγάπης», γιατί το πρώτο καθήκον των ποιμένων πρέπει να είναι η προστασία αυτής της χαράς και η ενίσχυση όσων στοιχείων στη ζωή της οικογένειας είναι ελκυστικά για τον άνθρωπο.

Απαιτείται η προσέγγιση των ιδιαίτερων συνθηκών κάθε ζευγαριού και η κατά περίπτωση προσαρμογή των κανόνων εκ μέρους της Εκκλησίας.

Επιμέλεια:
Ειρήνη Κουτελάκη

Η αποστολική παραίνεση «Η Χαρά της Αγάπης»: θέματα και περιεχόμενο

“ Η “Χαρά της Αγάπης” είναι ο τίτλος της μετασυνοδικής Αποστολικής Παραίνεσης του πάπα Φραγκίσκου, η οποία υπεγράφη στις 19 Μαρτίου 2016 και συνοψίζει τις εργασίες και τα συμπεράσματα δύο Επισκοπικών Συνόδων στο θέμα της οικογένειας. Στο έγγραφο αυτό, που εκτείνεται σε 260 σελίδες περίπου, εξετάζεται ο γάμος και η ζωή της οικογένειας μέσα από μια ευρύτατη ποικιλία ποιμαντικών προοπτικών. Ο πάπας Φραγκίσκος προασπίζεται τις παραδοσιακές διδασκαλίες της Καθολικής Εκκλησίας, αλλά κάνει έκκληση για μεγάλη διάκριση και προσαρμογή στην εφαρμογή των διδασκαλιών αυτών. ”

1. «Η Χαρά της Αγάπης» με μια ματιά: θέματα και περιεχόμενο

Η αποστολική παραίνεση «Η Χαρά της Αγάπης» αποτελεί καρπό μιας ολόκληρης συνοδικής διαδικασίας, που ξεκίνησε το 2014 με μια έκτακτη Σύνοδο για την οικογένεια και ακολουθήθηκε από μια δεύτερη τακτική, το 2015. Η πρώτη αφιερώθηκε στο θέμα: «Οι ποιμαντικές προκλήσεις για την οικογένεια στο πλαίσιο του Ευαγγελισμού» (5-19 Οκτωβρίου 2014). Στην πραγματικότητα αυτή υπήρξε ένας θεμελιώδης σταθμός στο εσωτερικό μιας ευρύτερης διαδικασίας που ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2013, όταν κυκλοφόρησε ένα «προκαταρκτικό έγγραφο», που περιελάμβανε ένα ερωτηματολόγιο για τους πιστούς και τις τοπικές Εκκλησίες. Το έγγραφο είχε ως σκοπό να συμπεριλάβει από τη βάση τον λαό του Θεού στη συνοδική διαδικασία. Την Έκτακτη Γενική Συνέλευση ακολούθησε (4-25 Οκτωβρίου 2015) μια Τακτική, γύρω από το θέμα: «Ο Ιησούς Χριστός αποκαλύπτει το μυστήριο και την κλήση της οικογένειας». Η πρώτη Σύνοδος δεν κατέληξε σε συμπεράσματα και παρήγαγε την Συνοδική Έκθεση. Η δεύτερη Σύνοδος παρήγαγε την Τελική Έκθεση, που αξιοποιήθηκε ευρύτατα στο κείμενο της αποστολικής παραίνεσης, ακολουθώντας τη γενική προσέγγισή της στα σύγχρονα προβλήματα της οικογένειας. «Η Χαρά της Αγάπης» ριζώνεται σε έναν εκτενή στοχασμό των επισκόπων και μ' αυτή την έννοια θεωρείται καρπός μιας ευρείας συνοδικής και εκκλησιαστικής διαδικασίας περισυλλογής γύρω από την οικογένεια.

Το πρωτοποριακό έγγραφο του πάπα Φραγκίσκου δεν αφορά τη διδασκαλία της Καθολικής Εκκλησίας γύρω από το γάμο και την οικογένεια. Όπως επιβεβαιώ-

νει ξεκάθαρα ο υπότιπλος της Παραίνεσης, «περί της αγάπης στην οικογένεια», είναι κυρίως ένα έγγραφο που στοχάζεται γύρω από την οικογενειακή ζωή και ενθαρρύνει τις οικογένειες. Ζητάει από την Εκκλησία να συναντήσει τους ανθρώπους όπου εκείνοι βρίσκονται, να λάβει υπόψη τις περίπλοκες συνθήκες της ανθρώπινης ζωής και να σέβεται τη συνείδηση των ανθρώπων όταν πρόκειται να λάβουν ηθικές αποφάσεις. Ταυτόχρονα τονίζει ότι η Εκκλησία θα πρέπει να αποφεύγει να κρίνει απλώς τους ανθρώπους και να τους επιβάλλει κανόνες, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τους αγώνες τους. Χρησιμοποιώντας σκέψεις από τη Σύνοδο των Επισκόπων για την Οικογένεια και από ιεραρχίες σε ολόκληρο τον κόσμο, ο πάπας Φραγκίσκος επαναβεβαιώνει, από τη μια πλευρά, τη διδασκαλία της Εκκλησίας για το γάμο και την οικογενειακή ζωή, αλλά δίνει μεγάλη έμφαση στο ρόλο της προσωπικής συνείδησης και της ποιμαντικής διάκρισης. Προτρέπει την Εκκλησία να συνεκτιμά το πλαίσιο της ζωής των ανθρώπων όταν τους βοηθάει να λαμβάνουν τις σωστές αποφάσεις. Ο σκοπός είναι να βοηθήσει οικογένειες –για την ακρίβεια, τους πάντες- να βιώσουν την αγάπη του Θεού και να γνωρίσουν ότι είναι ευπρόσδεκτα μέλη της Εκκλησίας. Όλα αυτά ενδεχομένως να απαιτούν αυτό που ο Πάπας αποκαλεί «νέες ποιμαντικές μεθόδους» (199).

Το έγγραφο είναι μακροσκελές και περίπλοκο. Το πρώτο κεφάλαιο προσφέρει μια βάση από βιβλικά αποσπάσματα, το δεύτερο χαράσσει ένα πλαίσιο της κατάστασης, το τρίτο μιλάει για την κλήση της οικογένειας. Τα δύο επόμενα κεφάλαια είναι

αφιερωμένα ειδικά στο θέμα της συζυγικής αγάπης. Το έκτο μιλάει για τις ποιμαντικές προοπτικές, το έβδομο για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών, ενώ το όγδοο, που πιθανότατα θα συζητηθεί περισσότερο απ' όλα, περιλαμβάνει τις οδηγίες για την ενσωμάτωση των χωρισμένων και ξαναπαντρεμένων.

Ατομικισμός και δημογραφική πτώση

Με το θέμα των «προκλήσεων» που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες ασχολείται το δεύτερο κεφάλαιο της παραίνεσης. Ο ξέφρενος ατομικισμός είναι ένας κίνδυνος. Ο άνθρωπος οικοδομεί τον εαυτό του σύμφωνα με τις ατομικές επιθυμίες του, τις οποίες και εκλαμβάνει ως απόλυτες». Ο πάπας Φραγκίσκος κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για τη δημογραφική πτώση, που «οφείλεται σε μια νοοτροπία κατά των γεννήσεων και προωθείται από τις παγκόσμιες πολιτικές αναπαραγωγικής υγείας», υπεν-

θυμίζοντας ταυτόχρονα ότι η Εκκλησία «απορρίπτει με όλες τις δυνάμεις της τις καταναγκαστικές παρεμβάσεις του Κράτους υπέρ της αντισύλληψης, της στειρώσης και της έκτρωσης». Είναι μέτρα «απαράδεκτα ακόμη και σε τόπους με υψηλό ποσοστό γεννήσεων», αλλά τα οποία οι πολιτικοί ενθαρρύνουν, ακόμη και στις χώρες όπου οι γεννήσεις είναι λιγοστές.

Ένα σπίτι για την οικογένεια

Τονίζεται ότι «η έλλειψη μιας αξιοπρεπούς ή κατάλληλης κατοικίας οδηγεί συχνά στην αναβολή της επισημοποίησης μιας σχέσης». Η οικογένεια και το σπίτι «είναι δύο έννοιες που αλληλοκαλύπτονται». Γι' αυτό το λόγο «πρέπει να επιμείνουμε στα δικαιώματα της οικογένειας, και όχι μόνο στα ατομικά δικαιώματα. Η οικογένεια είναι ένα αγαθό το οποίο η κοινωνία δεν μπορεί να παραβλέψει, αλλά χρειάζεται να προστατευθεί.

Η εκμετάλλευση της παιδικής ηλικίας

Η σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών αποτελεί μια από τις «πιο σκανδαλώδεις και διεστραμμένες καταστάσεις της σύγχρονης κοινωνίας». Υπάρχουν τα παιδιά του δρόμου στις κοινωνίες που ταλανίζονται από τη βία, τον πόλεμο ή την παρουσία του οργανωμένου εγκλήματος. Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών γίνεται ακόμη πιο σκανδαλώδης, δηλώνει ο Πάπας, όταν συμβαίνει σε μέρη όπου αυτά πρέπει να προστατεύονται, ιδιαίτερα στις οικογένειες, τα σχολεία και τις κοινότητες, καθώς και στα χριστιανικά ιδρύματα.

Δυστυχία, ευθανασία και άλλες πληγές

Ανάμεσα στις σοβαρές απειλές για τις οικογένειες σε ολόκληρο τον κόσμο, παρατίθενται η ευθανασία και η υποβοηθούμενη αυτοκτονία. Έπειτα, εστιάζεται στην κατάσταση των οικογενειών που «λυγίζουν από τη δυστυχία, καθώς ποινικοποιούνται με πολλούς τρόπους, όπου τα όρια της ζωής βιώνονται με τρόπο καταστροφικό». Η αποστολική παραίνεση μιλάει για την «πληγή» της εξάρτησης από ναρκωτικά και τοξικές ουσίες, που κάνει πολλές οικογένειες να υποφέρουν και διόλου σπάνια καταλήγει τη διάλυσή τους. «Κάτι παρόμοιο συμβαίνει με τον αλκοολισμό, τα τυχερά παιχνίδια και άλλες εξαρτήσεις».

Να μην αποδυναμώνεται η οικογένεια

Η αποδυνάμωση της οικογένειας «δεν ωφελεί την κοινωνία», αλλά «εμποδίζει την ωρίμανση των ανθρώπων». Η Εκκλησία τονίζει, σε αντίθεση πλέον με την κοινωνία, ότι μόνο η αποκλειστική και αδιάλυτη ένωση ανάμεσα σ' έναν άνδρα και σε μια γυναίκα εκπληρώνει μια πλήρη κοινωνική λειτουργία. Οι «ενώσεις συμβίωσης ή

ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου, για παράδειγμα, δεν μπορούν να εξισωθούν με τον γάμο. Καμία ένωση επισφαλής ή κλειστή στην μετάδοση της ζωής δεν μας διασφαλίζει το μέλλον της κοινωνίας».

Παρένθετη μητρότητα, γενετήσιος ακρωτηριασμός γυναικών, βιαιότητες

Στην παράγραφο 54, ο Πάπας μιλάει για τα δικαιώματα της γυναίκας, ορίζοντας ως απαράδεκτη «την ντροπιαστική βία που χρησιμοποιείται ορισμένες φορές κατά των γυναικών». Η «λεκτική, σωματική και σεξουαλική βία που ασκείται κατά των γυναικών σε κάποια ζευγάρια παντρεμένα έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την ίδια τη φύση της συζυγικής ένωσης». Έπειτα, ο Πάπας Φραγκίσκος κάνει αναφορά στον «σοβαρό γενετήσιο ακρωτηριασμό των γυναικών σε ορισμένους πολιτισμούς», αλλά και στην «ανισότητα της πρόσβασης σε αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας και σε μέρη όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις». Και υπενθυμίζει «την πρακτική της παρένθετης μητρότητας, ή την εργαλειοποίηση και εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος στο σύγχρονο πολιτισμό των μέσων ενημέρωσης».

Η «ενιαία σκέψη» της ιδεολογίας Gender

Μερικές γραμμές της παραίνεσης αφιερώνονται στην ιδεολογία "Gender", που «αρνείται τη διαφορά και την φυσική αμοιβαιότητα του άνδρα και της γυναίκας», υπόσχεται «μια κοινωνία χωρίς διαφορές φύλου και καταργεί την ανθρωπολογική βάση της οικογένειας». Αυτή η ιδεολογία θέλει να επηρεάσει την εκπαίδευση και τους νόμους της κοινωνίας. Προωθεί την ελευθερία να διαλέξεις το φύλο σου ή να το διαμορφώσεις όπως θέλεις, αρνείται τη βιολογική διαφορετικότητα μεταξύ άρρενος

και θήλεος». Ο Πάπας Φραγκίσκος ορίζει ως «ανησυχητικό το γεγονός ότι κάποιες ιδεολογίες τέτοιου τύπου» προσπαθούν να «επιβληθούν ως ενιαία σκέψη στην κοινωνία και να καθορίζουν την διαπαιδαγώγηση των παιδιών στα σχολεία».

Όχι στη «βιομηχανία» των μωρών

Εκφράζεται, έπειτα, ανησυχία και για την «δυνατότητα χειρισμού της αναπαραγωγικής πράξης», που έχει αποσυνδεθεί από τη σεξουαλική σχέση ενός άνδρα και μιας γυναίκας. Έτσι, η ανθρώπινη ζωή και η ιδιότητα των γονιών έχουν γίνει «πραγματικότητες που συντίθενται και αποσυντίθενται, ανάλογα με τις επιθυμίες μεμονωμένων ατόμων ή ζευγαριών». «Ας μην πέφτουμε στην αμαρτία να προσποιούμαστε ότι αντικαθιστούμε τον Δημιουργό», προειδοποιεί ο Πάπας.

Η διαπαιδαγώγηση των παιδιών, πρωταρχικό δικαίωμα αλλά και καθήκον των γονέων

Στο τρίτο κεφάλαιο της παραίνεσης, ο Πάπας Φραγκίσκος, κάνοντας αναδρομή στη διακονία των προκατόχων του, εξηγεί ότι το μυστήριο του γάμου «δεν είναι μια κοινωνική σύμβαση», αλλά «ένα δώρο για τον εξαγιασμό και τη σωτηρία των συζύγων», μια πραγματική και σαφής «κλήση». Ωστόσο, «η απόφαση να παντρευτεί κανείς και να δημιουργήσει οικογένεια, πρέπει να είναι καρπός μιας διάκρισης της κλήσης». Η συζυγική αγάπη είναι ανοιχτή στην γονιμότητα. Και «η πλήρης διαπαιδαγώγηση των παιδιών είναι «σοβαρότατη υποχρέωση και ταυτόχρονα πρωταρχικό δικαίωμα των γονέων», που «κανείς δεν μπορεί να τους αφαιρέσει».

Οδηγίες σχετικά με την αγάπη των συζύγων

Στο τέταρτο κεφάλαιο, ένα από τα πιο καινοτόμα, ο Πάπας προτείνει μια ανάγνωση του Ύμνου στην Αγάπη του αγίου Παύλου, ειδικά για τους συζύγους. Τους προσκαλεί στην αμοιβαία υπομονή, χωρίς να ισχυρίζεται ότι «οι σχέσεις είναι ειδυλλιακές ή ότι οι άνθρωποι είναι τέλειοι», και χωρίς να τοποθετεί πάντα ο καθένας τον εαυτό του στο επίκεντρο. Τους καλεί να είναι καλοπροαίρετοι και να προσφέρεται ο ένας στον άλλον πληθωρικά, χωρίς να ζητάνε ανταλλάγματα. Τους καλεί να μην είναι φθονεροί, να μην καυχώνται και να μην κομπάζουν, γιατί «όποιος αγαπάει, αποφεύγει να μιλάει πολύ για τον εαυτό του», να μην γίνονται «αλαζόνες και ανυπόφοροι», να είναι ταπεινοί και να «γίνονται αγαπητοί», να μην τονίζουν τα ελαττώματα και τα λάθη του άλλου. Τους καλεί, ακόμη, να μην κλείνουν ποτέ την ημέρα τους «χωρίς να κάνουν συμφιλίωση μέσα στην οικογένεια», να συγχωρούν χωρίς να διατηρούν μέσα τους έχθρα, να μιλούν «καλά ο ένας για τον άλλον, προσπαθώντας να αναδείξουν την καλή πλευρά του συζύγου, στον αντίποδα των αδυναμιών του», να έχουν εμπιστοσύνη στον άλ-

λον χωρίς να τον ελέγχουν, αφήνοντας αντιθέτως «χώρο και αυτονομία». Και καλεί, τέλος, να σκέφτονται πάντα τον σύζυγο, υπενθυμίζοντας ότι «οι πιο έντονες χαρές της ζωής γεννιούνται όταν μπορεί κανείς να δημιουργήσει την ευτυχία των άλλων».

Μήνυμα προς τους νέους

Ο Πάπας λέει στους νέους ότι «εξαιτίας της σοβαρότητας της δημόσιας δέσμευσης αγάπης, ο γάμος δεν μπορεί να αποτελεί μια βεβιασμένη απόφαση», αλλά δεν μπορεί και να «αναβάλλεται επ' αόριστο». Η δέσμευση με κάποιον άλλον με τρόπο αποκλειστικό και οριστικό «φέρει πάντοτε ένα ποσοστό ρίσκου και τολμηρού στοιχήματος». Πρέπει να δίνεται χρόνος και να ξέρουν πώς να ακούνε τον σύζυγο, να τον αφήνουν να μιλάει προτού «αρχίσουν να προσφέρουν γνώμες ή συμβουλές». Πολλές συζητήσεις των ζευγαριών δεν γίνονται για πολύ σοβαρά ζητήματα. Κάποιες φορές πρόκειται για μικρά πράγματα, «αλλά αυτό που αλλάζει το μυαλό είναι ο τρό-

πος που αυτά διατυπώνονται ή η στάση που παίρνει κανείς κατά τον διάλογο».

Η σεξουαλικότητα, ένα «υπέροχο δώρο του Θεού στον άνθρωπο»

Επιθυμίες, αισθήματα και συναισθήματα, «κατέχουν μια σημαντική θέση στο γάμο». Ο πάπας Φραγκίσκος, παραθέτοντας τον πάπα Βενέδικτο ΙΣΤ', εξηγεί ότι η επίσημη διδασκαλία της Εκκλησίας «δεν αρνήθηκε τον έρωτα ως τέτοιο, αλλά κήρυξε τον πόλεμο στη διαστρέβλωσή του», που υποβαθμίζει τον άνθρωπο. Ο ίδιος ο Θεός «δημιούργησε τη σεξουαλικότητα, που είναι ένα υπέροχο δώρο για τα δημιουργήματά του». Δεν είναι αλήθεια ότι «η πίστη υποβαθμίζει την αξία της ανθρώπινης σεξουαλικής επαφής» ή ότι απλώς την ανέχεται «εξαιτίας της ίδιας της αναγκαιότητας της αναπαραγωγής». Φυσικά, «πολλές φορές η σεξουαλικότητα αποπροσωποποιείται και είναι γεμάτη από παθολογίες», με αποτέλεσμα να γίνεται «ολοένα και περισσότερο ευκαιρία και εργαλείο επιβεβαίωσης του εγώ και της εγωιστικής ικανοποίησης των προσωπικών επιθυμιών και ενστίκτων». Γι' αυτό, ο Πάπας επαναβεβαιώνει ότι «μια συζυγική πράξη που επιβάλλεται στον σύζυγο χωρίς να ληφθούν υπόψη η κατάστασή του και οι δίκαιες επιθυμίες του, δεν είναι πραγματική πράξη αγάπης». Δεν γίνεται δεκτή «καμία μορφή σεξουαλικής υποταγής».

Το καλωσόρισμα της ζωής

Το πέμπτο κεφάλαιο υπενθυμίζει ότι η οικογένεια είναι το περιβάλλον όπου υποδεχόμαστε τη ζωή. Αν ένα μωρό έρθει στον κόσμο σε συνθήκες ανεπιθύμητες, οι γονείς ή τα άλλα μέλη της οικογένειας πρέπει να κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για να το δεχθούν ως δώρο του Θεού. Οι μεγάλες οικογένειες είναι χαρά για την Εκκλησία, παρόλο που αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να

ξεχνάμε την «υγιή προειδοποίηση»: «η υπεύθυνη πατρότητα δεν είναι απεριόριστη αναπαραγωγή». Ο πάπας Φραγκίσκος θυμίζει ότι είναι σημαντικό ένα μωρό να αισθάνεται ότι το περιμένουν. «Αγαπάμε ένα παιδί επειδή είναι παιδί: όχι επειδή είναι όμορφο ή για άλλους λόγους. Επειδή είναι παιδί και όχι επειδή ενσαρκώνει τις επιθυμίες μου». Έπειτα ο Πάπας απευθύνεται σε κάθε έγκυο γυναίκα: «Εκείνο το παιδί αξίζει τη χαρά σου. Μην επιτρέψεις οι φόβοι σου, οι ανησυχίες σου, τα σχόλια άλλων ή τα προβλήματα να σβήσουν την ευτυχία να είσαι όργανο του Θεού για να φέρεις στον κόσμο μια νέα ζωή».

Η παρουσία της μητέρας...

Στο έγγραφο ορίζεται ως «πλήρως νόμιμο» και «επιθυμητό» να σπουδάζουν, να εργάζονται και να αναπτύσσουν οι γυναίκες τις ατομικές ικανότητές τους και τα σχέδιά τους. Αλλά ταυτόχρονα δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την ανάγκη που έχουν τα παιδιά για μητρική παρουσία, ιδιαίτερα κατά τους πρώτους μήνες της ζωής τους». Η μείωση της μητρικής παρουσίας «με τις γυναίκες ιδιότητές της συνιστά σοβαρό κίνδυνο για τη γη μας. Εκτιμώ τον φεμινισμό όταν δεν υποστηρίζει την ομοιομορφία ούτε την άρνηση της μητρότητας».

...και η απουσία του πατέρα

Το πρόβλημα της εποχής μας φαίνεται ότι είναι η απουσία των πατέρων. Κάποιες φορές είναι «τόσο επικεντρωμένοι στον εαυτό τους και στη δουλειά τους ώστε ξεχνούν ακόμα και την οικογένεια. Και αφήνουν μόνα τα παιδιά τους». Η πατρική παρουσία μειώνεται κι από τον ολοένα αυξανόμενο χρόνο που αφιερώνεται στα μέσα επικοινωνίας και στην τεχνολογία της διασκέδασης. Ο πατέρας πρέπει να είναι παρών χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει

να γίνεται ελεγκτής. «Γιατί οι πατέρες που θέλουν να ελέγχουν υπερβολικά, εκμηδενίζουν τα παιδιά τους».

Ναι στις υιοθεσίες

Η υιοθεσία είναι «ένας αληθινός δρόμος πραγματοποίησης της μητρότητας και της πατρότητας με τρόπο πολύ γενναίο-δωρο». Όπως γράφει ο πάπας Φραγκίσκος, «είναι σημαντικό να επιμείνουμε προκειμένου η νομοθεσία να διευκολύνει τις διαδικασίες υιοθεσίας». Η οικογένεια δεν πρέπει να θεωρεί τον εαυτό της ως περιφραξη για να προστατεύεται από την κοινωνία, ούτε και να διαχωρίζεται από οτιδήποτε άλλο. «Ο Θεός εμπιστεύθηκε στην οικογένεια το σχέδιο να κάνει τον κόσμο πιο 'ήμερο', ώστε όλοι να καταφέρουν να θεωρούν τον κάθε άνθρωπο ως αδελφό». Προφανώς αυτή η δήλωση υπονοεί και τη φροντίδα προς τους φτωχούς και όσους υποφέρουν. Ο μικρός οικογενειακός πυρήνας δεν πρέπει να απομονώνεται από την ευρύτερη οικογένεια, όπου υπάρχουν οι γονείς, οι θείοι, τα ξαδέλφια, ακόμα και οι γείτονες».

Να κάνουμε τους ηλικιωμένους να αισθάνονται άνετα

«Πρέπει να εκφράσουμε την συλλογική αίσθηση ευγνωμοσύνης, εκτίμησης, φιλοξενίας, που κάνουν τον ηλικιωμένο άνθρωπο μέρος της κοινότητάς του». Ο Πάπας παρατηρεί ότι η προσοχή στους ηλικιωμένους κάνει τη διαφορά σε έναν πολιτισμό. Το έγγραφο περιέχει και μια πρόσκληση να μην θεωρούν τα ζευγάρια «ανταγωνιστή» ή «εισβολέα» τον πεθερό, την πεθερά και όλους τους συγγενείς του συζύγου.

Προετοιμασία για το γάμο

Υπάρχει επίσης πολλή επιμονή στην απαίτηση μιας καλύτερης προετοιμασίας των αρραβωνιασμένων για το γάμο, με «μεγαλύτερη δέσμευση και συμμετοχή από ολόκληρη την κοινότητα». Αφήνεται ελεύθερη η επιλογή του τρόπου που θα επιτευχθεί αυτό σε κάθε τοπική Εκκλησία. «Πρόκειται για ένα είδος μύησης στο μυστήριο του γάμου». Η πορεία της προετοιμασίας πρέπει επίσης να δίνει τη δυνατότητα αναγνώρισης ασυμβατότητας και κινδύνων, και επομένως τη διακοπή της σχέσης.

«Υπερβολική σημασία σε δευτερεύοντα»

«Η προετοιμασία που περιβάλλει το γάμο τείνει να επικεντρώνεται στις προσκλήσεις, τα ρούχα, τη γιορτή και τις αναρίθμητες λεπτομέρειες που καταναλώνουν τόσο πολύ τους οικονομικούς πόρους, όπως και πολλή ενέργεια και χαρά. Οι αρραβωνιασμένοι φτάνουν στο γάμο εξαντλημένοι». «Αγαπητοί αρραβωνιασμένοι», κάνει έκκληση ο πάπας Φραγκίσκος, «να έχετε το θάρρος να είστε διαφορετικοί. Μην αφήνετε να σας κατασπαράξει η κοινωνία της κατανάλωσης και του φαίνεσθαι». Επι-

πλέον, ο γάμος εκλαμβάνεται ως «μια πορεία ωρίμανσης», χωρίς υπερβολικά υψηλές προσδοκίες όσον αφορά τη συζυγική ζωή.

Οι κρίσεις ρυθμίζονται

Με «την κατάλληλη βοήθεια και με την ενέργεια της συμφιλίωσης, μεγάλο ποσοστό συζυγικών κρίσεων» μπορούν να ξεπεραστούν. «Η ικανότητα για συγχώρηση είναι μια θεμελιώδης εμπειρία στην οικογενειακή ζωή». Εξυπηρετεί την «γενναιοδωρη συνεργασία συγγενών και φίλων, και μερικές φορές ακόμη και μιας εξωτερικής, επαγγελματικής βοήθειας».

Ποτέ να μη χρησιμοποιούνται τα παιδιά ως «όμηροι»

Στους χωρισμένους γονείς, ο πάπας Φραγκίσκος ζητάει «ποτέ να μην χρησιμοποιούνται τα παιδιά ως όμηροι! Ας μην είναι τα παιδιά αυτά που φέρουν το βάρος αυτού του χωρισμού, ας μην χρησιμοποιούνται ως όμηροι κατά του συζύγου, ας μεγαλώνουν ακούγοντας τη μαμά να μιλάει καλά για τον μπαμπά, παρόλο που δεν είναι μαζί, και τον μπαμπά να μιλάει καλά για τη μαμά». Ο Πάπας δηλώνει ότι το διαζύγιο είναι «ένα κακό» και περιγράφει ως ανησυχητική την αύξηση των διαζυγίων.

Ομοφυλόφιλοι στην οικογένεια

Η εμπειρία να υπάρχουν στο εσωτερικό των οικογενειών άτομα με ομοφυλοφιλική τάση είναι μια εμπειρία «δύσκολη τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά». Ο Πάπας επαναβεβαιώνει ότι «κάθε άνθρωπος πρέπει να γίνεται σεβαστός στην αξιοπρέπειά του και να γίνεται αποδεκτός με σεβασμό», αποφεύγοντας κάθε άδικη διάκριση. «Αντίθετα, πρέπει να εξασφαλιστεί μια

αξιοσέβαστη πνευματική υποστήριξη, προκειμένου όσοι εκδηλώνουν την ομοφυλοφιλική τάση, να μπορούν να έχουν την απαραίτητη βοήθεια για να κατανοήσουν και να πραγματοποιήσουν πλήρως το θέλημα του Θεού στη ζωή τους». Επανέλαβε το «όχι» στα σχέδια εξίσωσης των ομοφυλοφιλικών ενώσεων με το γάμο.

Ποιος οδηγεί τα παιδιά μας;

Το έβδομο κεφάλαιο μιλάει για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ο Πάπας καλεί να αναρωτηθούμε «ποιοι είναι εκείνοι που ασχολούνται με τη διασκέδασή τους» και που έρχονται στο σπίτι μέσω της οθόνης, εκείνοι στους οποίους τα εμπιστευόμαστε «κατά τον ελεύθερο χρόνο τους». Υπάρχει πάντα η ανάγκη για εποπτεία. Οι γονείς πρέπει να προετοιμάζουν τα παιδιά να αντιμετωπίσουν κινδύνους επιθέσεων, κακοποιήσεων ή εξαρτήσεων από ουσίες. Αν όμως ένας γονιός «έχει εμμονή και θέλει οπωσδήποτε να ξέρει πού βρίσκεται το παιδί του και να ελέγχει όλες τις κινήσεις του»,

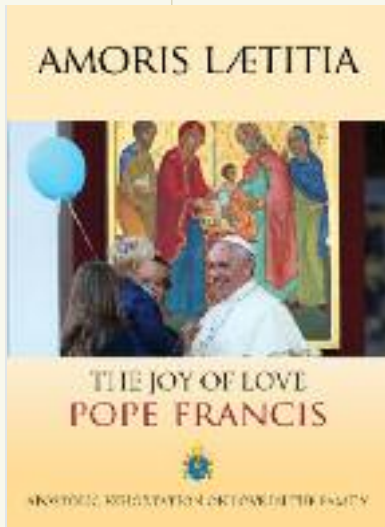
δεν θα το εκπαιδεύσει μ' αυτόν τον τρόπο και δεν θα το προετοιμάσει να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις της ζωής. Αντίθετα, πρέπει να ενεργοποιεί διαδικασίες «ωρίμανσης της ελευθερίας του, προετοιμασίας, ολοκληρωμένης ανάπτυξης, καλλιέργειας της αυθεντικής αυτονομίας».

Πώς να διαπαιδαγωγούμε

Η ηθική διαπαιδαγώγηση θα πρέπει να πραγματοποιείται έτσι ώστε το παιδί να μπορεί να ανακαλύψει τη σημασία των καθορισμένων αξιών, αρχών και κανόνων, αντί να του επιβάλλονται ως «αδιαμφισβήτητη αλήθεια». Στη σημερινή εποχή, «όπου βασιλεύουν το άγχος και η τεχνολογική βιασύνη, σημαντικότερο καθήκον των οικογενειών είναι να διδάξουν την ικανότητα της υπομονής. Δεν πρόκειται για την απαγόρευση στα παιδιά να παίζουν με ηλεκτρονικές συσκευές, αλλά να καταλαβαίνουν τις διαφορετικές ασχολίες ή περιπτώσεις και να μην εφαρμόζουν την ψηφιακή ταχύτητα σε κάθε πτυχή της ζωής».

Σκέψεις και σχόλια για την παραίνεση

«Με την κυκλοφορία της τελευταίας αποστολικής παραίνεσης του πάπα Φραγκίσκου, 'Η χαρά της αγάπης', υπήρχε η προσδοκία από τον περισσότερο κόσμο ότι θα βρίσκαμε μια ρητή απάντηση στο ερώτημα που τέθηκε επί μήνες από τους παρατηρητές της Αγίας Έδρας, αν, δηλαδή, ο Πάπας θα άνοιγε την πόρτα στους διαζευγμένους και ξαναπαντρεμένους καθολικούς να λάβουν τη Θεία Κοινωνία. Τα κοσμικά μέσα ενημέρωσης άφησαν να εννοηθεί ότι η απάντηση δεν είναι ξεκάθαρη. Στην πραγματικότητα, ο πάπας Φραγκίσκος αποφεύγει εσκεμμένα μια κατηγορηματική απάντηση σ' αυτό το ερώτημα. Λέει ότι «δε χρειάζεται κάθε συζήτηση δογματικών, ηθικών ή ποιμαντικών ζητημάτων να διευθετηθεί με παρεμβάσεις από την Ιεραρχία της Εκκλησίας». Εξάλλου, η προσέγγιση του θέματος της οικογένειας είναι πολύ ευρύτερη και οι ξαναπαντρεμένοι καθολικοί αποτελούν μόνο μία περίπτωση. Η παραίνεση προτρέπει τους ποιμένες να καθοδηγήσουν τα ζευγάρια μέσα από την διάκριση των δικών τους περιστάσεων και βοηθώντας τα να εξελιχθούν μέσα στη ζωή της χάριτος και της αγάπης, ενώ δέχονται τη βοήθεια της Εκκλησίας για το σκοπό αυτό. Είναι σημαντική η σημείωση του πάπα Φραγκίσκου ότι «σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη βοήθεια των μυστηρίων», ενώ δίνεται έμφαση σε μια γενικότερη ευελιξία, την οποία αφήνει στα χέρια των ποιμένων. Το ερώτημα είναι αν οι ποιμένες και οι ενδιαφερόμενοι

λαϊκοί έχουν την ικανότητα και την ανάλογη κατάρτιση ώστε να διαχειριστούν τις περιπτώσεις αυτές. Δηλαδή χρειάζεται μια στάση διάκρισης και σοφίας, που ελπίζουμε να έχουν. Υπάρχουν, κατά τη γνώμη μου, δέκα σημεία που αξίζει να συγκρατήσουμε από την αποστολική παραίνεση 'Amoris Laetitia', ωστόσο θα πρότεινα σε κάθε ενδιαφερόμενο να διαβάσει το κείμενο μόνος του, ώστε να καταλάβει καλύτερα αυτά που λέει ο πάπας Φραγκίσκος:

1. Η Εκκλησία πρέπει να κατανοήσει τις οικογένειες και τα άτομα σε ολόκληρη την περιπλοκότητά τους. Δηλαδή πρέπει να συναντήσει τους ανθρώπους εκεί όπου βρίσκονται. Οι μεν ποιμένες να αποφεύγουν επικρίσεις που δε λαμβάνουν υπόψη την πολυπλοκότητα των καταστάσεων, οι δε λαϊκοί να μην «στριμώχνονται» σε άκαμπτες κατηγοριοποιήσεις που δεν αφήνουν χώρο στην προσωπική και ποιμαντική διάκριση. Ο Πάπας καλεί σε μια προσέγγιση κατανόησης, συμπόνιας και ποιμαντικής υποστήριξης.

2. Ο ρόλος της συνείδησης είναι εξαιρετικής σημασίας στην λήψη ηθικών αποφάσεων. Η παραδοσιακή πεποίθηση ότι η ατομική συνείδηση είναι ο τελικός κριτής της ηθικής ζωής έχει ξεχαστεί. Η Εκκλησία έχει κληθεί να διαμορφώνει συνειδήσεις, όχι να τις αντικαθιστά. Οι ποιμένες πρέπει να βοηθούν τους ανθρώπους όχι μόνο να ακολουθούν κανόνες, αλλά και να λαμβάνουν καλές αποφάσεις βασισμένες στην προσευχή.

3. Οι διαζευγμένοι και ξαναπαντρεμένοι καθολικοί χρειάζεται να ενσωματωθούν πληρέστερα μέσα στην Εκκλησία. Πώς; Κοιτάζοντας τις λεπτομέρειες της μοναδικής κατάστασής τους, συζητώντας ιδιωτικά με το ζευγά-

ρι, δείχνοντας σεβασμό στην απόφασή τους για συμμετοχή στην Εκκλησία. Οι διαζευγμένοι και ξαναπαντρεμένοι πρέπει να αισθάνονται ότι είναι μέρος της Εκκλησίας.

4. Όλα τα μέλη της οικογένειας πρέπει να ενθαρρύνονται να ζουν μια καλή χριστιανική ζωή. Εδώ ο πάπας Φραγκίσκος δίνει πλήθος πρακτικών συμβουλών, υπενθυμίζοντας στα ζευγάρια ότι ο γάμος είναι μια δυναμική διαδικασία όπου και οι δύο σύζυγοι πρέπει να δείχνουν υπομονή με τις ατέλειες του άλλου. Αλλά απευθύνεται και σε όλα τα μέλη της οικογένειας, τους θετούς γονείς και τις έγκυες, προσέχοντας ιδιαίτερα να μην νιώσει κανείς ασήμαντος ή αποκλεισμένος από την αγάπη του Θεού.

5. Δεν πρέπει πλέον να μιλάμε για ανθρώπους που «ζουν μέσα στην αμαρτία». «Δεν μπορούμε πια να λέμε απλώς ότι όλοι όσοι ζουν σε 'μη κανονική κατάσταση' ζουν σε κατάσταση θανάσιμου αμαρτήματος». Όσοι ζουν σε μη παραδοσιακές οικογένειες, όπως οι ανύπαντρες μητέρες, πρέπει να αντιμετωπίζονται με κατανόηση, παρηγοριά και αποδοχή. Γι' αυτούς τους ανθρώπους η Εκκλησία πρέπει να σταματήσει να εφαρμόζει ηθικούς νόμους σαν να ήταν «πέτρες που πετάμε στη ζωή του ανθρώπου αυτού».

6. Εκείνο που μπορεί να λειτουργήσει σε ένα μέρος, μπορεί να μη λειτουργήσει σε ένα άλλο. Από γεωγραφικής απόψεως, αυτό που έχει νόημα σε μια χώρα, σε ποιμαντικό επίπεδο, μπορεί να μη λειτουργεί καθόλου σε μια άλλη. «Κάθε χώρα ή περιοχή μπορεί να αναζητήσει λύσεις που είναι προσαρμοσμένες στον πολιτισμό της και σέβεται τις τοπικές ανάγκες και παραδόσεις».

7. Η παραδοσιακή διδασκαλία για το γάμο επαναβεβαιώνεται, αλλά η Εκκλησία δεν πρέπει να φορτώνει τους ανθρώπους με μη ρεαλιστικές προσδοκίες. Ο γάμος μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας είναι αδιάλυτος. Ενώσεις ατόμων ίδιου φύλου δεν είναι γάμος. Ταυτόχρονα, η Εκκλησία συχνά επιβάλλει στους ανθρώ-

πους ένα «πλασματικό θεολογικό ιδεώδες τους γάμου», που απέχει τελείως από την καθημερινότητά τους, φορτώνοντάς τους με ένα τεράστιο βάρος. Γι' αυτό ιεροσπουδαστές και ιερείς πρέπει να εκπαιδεύονται καλά για να κατανοούν την πολυσύνθετη ζωή των παντρεμένων.

8. Τα παιδιά πρέπει να λαμβάνουν διαπαιδαγώγηση για τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές επαφές. Στον πολιτισμό μας που φθηνάει και εμπορευματοποιεί την σεξουαλική έκφραση, τα παιδιά πρέπει να καταλάβουν τη σεξουαλική σχέση μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο εκπαίδευσης για την αγάπη και την αμοιβαία αυτοπροσφορά. Η σεξουαλική επαφή πρέπει να γίνεται πάντα κατανοητή ως ανοιχτή στο δώρο της νέας ζωής.

9. Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και γυναίκες πρέπει να γίνονται σεβαστοί ως άνθρωποι. Ο «γάμος» ατόμων ίδιου φύλου απαγορεύεται, αλλά ο Πάπας επαναβεβαιώνει πρώτα απ' όλα ότι ο ομοφυλόφιλος άνθρωπος πρέπει να γίνεται σεβαστός στην αξιοπρέπειά του και να αντιμετωπίζεται με εκτίμηση. Κάθε άδικη διάκριση εναντίον του καταδικάζεται και πρέπει να αποφεύγεται, ιδίως κάθε μορφής επιθετικότητα ή βία. Οικογένειες με ομοφυλόφιλα μέλη χρειάζονται ποιμαντική καθοδήγηση με σεβασμό από την Εκκλησία και τους ποιμένες.

10. Όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως είναι ευπρόσδεκτοι στην Εκκλησία. Η Εκκλησία πρέπει να βοηθάει οικογένειες κάθε είδους και οι άνθρωποι σε κάθε κατάσταση της ζωής να γνωρίζουν ότι ο Θεός τους αγαπάει με όλες τις ατέλειές τους. Παρομοίως, οι ποιμένες πρέπει να εργάζονται ώστε να κάνουν ευπρόσδεκτους τους ανθρώπους στην Εκκλησία. Η οικογένεια είναι ένα απολύτως ουσιώδες μέρος της Εκκλησίας και η αποστολική αυτή παραίνεση προσφέρει ένα όραμα για μια ευσπλαχνική Εκκλησία που με την ποιμαντική της ενθαρρύνει τους ανθρώπους να γνωρίσουν και να βιώσουν «τη χαρά της αγάπης».

Σ.Κ. ■

Το διαζύγιο και ο Ιησούς

π. Σωτήρη
Μαυροφίδη

ληματικά λίγο αόριστη, ούτως ώστε ν' αφήνει στον σύζυγο περισσότερες δυνατότητες αποπομπής της γυναίκας του. Πράγματι, μόνον ο άνδρας είχε το δικαίωμα και την πρωτοβουλία του διαζυγίου. Αλλά αν έδινε στα χέρια της συζύγου του το διαζευκτήριο, αυτό το έκανε για να μπορέσει η διαζευγμένη να ξαναπαντρευτεί, δείχνοντας, μ' αυτά, στο νέο σύζυγο ότι ήταν ελεύθερη πια από τον προηγούμενο. Έχει διασωθεί ένα τέτοιο διαζευκτήριο στα Αραμαϊκά, και πρέπει να ανάγεται στο 111 μ.Χ. ή και στο 71/72 μ.Χ.:³

Την πρώτη μέρα του μηνός Μαρχεςβαν (Οκτ. Νοεμ.), το έκτο έτος, στη Ματσαδά. Εγώ, ο Ιωσήφ, γιός του Ιωσήφ, γιού του Νακσάν, κάτοικος της Ματσαδά, χωρίζω, σήμερα, και αποπέμπω, με την ελεύθερη θέλησή μου, εσένα τη σύζυγό μου Μαρία, θυγατέρα του Ιωνάθαν, από την Αναμπλάτα, ... εσένα που υπήρξες μέχρι τώρα σύζυγός μου, ούτως ώστε να μείνεις ελεύθερη να παντρευτείς όποιον Ιουδαίο θέλεις. Είναι γι' αυτό που παίρνεις από' μένα ένα σημείωμα αποπομπής, ένα έγγραφο διαζευκτήριο. Σου επιστρέφω, δε, την προίκα και, για όλα τα κατεστραμμένα και φθαρμένα αγαθά, σε αποζημιώνω... Κάθε φορά, δε, που θα μου το ζητάς, θα σου αντικαθιστώ, όσο ζω, το έγγραφο.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η νομοθεσία είναι ευεργετική για την διαζευγμένη. Φροντίζει όχι μόνο να την αποκαταστήσει κοινωνικά, με το

1 Ο Ιησούς είχε τοποθετηθεί απέναντι στο θεσμό του διαζυγίου: Mt 5,31-32: 19,3-10 Mk 10,2-12 Lk 16,18 1Κορ 7,10-11¹. Στην ΚΔ, η τοποθέτησή του φαίνεται κάπως προβληματική. Αν την δούμε, λοιπόν, στα θρησκευτικά πλαίσια της κοινωνίας του, θα έχουμε μια σαφέστερη εικόνα. Στην Ιουδαϊκή κοινωνία, το διαζύγιο προβλεπόταν από τον Μωσαϊκό Νόμο (Δτ 24,1). Συνεπώς, ήταν κατωχρωμένο θρησκευτικά:

Σε περίπτωση που κάποιος πάρει μια γυναίκα και ζήσει συζυγικά μαζί της, αλλά αυτή τον δυσαρεστήσει, διότι της βρήκε κάτι το αισχρό (= ερβάδ νταβάρ = Ο' = άσχημον πράγμα), να της γράφει ένα διαζευκτήριο (Ο' = βιβλίον αποστασίου), να το δώσει στα χέρια της και να την διώξει από το σπίτι του².

Τι να είναι αυτό το «αισχρό»; Κάποια μοιχεία; Κάποια αδιάντροπη συμπεριφορά της συζύγου; Η διατύπωση ίσως να είναι θε-

διαζευκτήριο, που θα της επέτρεπε να ξαναφτιάξει τη ζωή της, αλλά και να τη βοηθήσει οικονομικά στα πρώτα της βήματα, με την επιστροφή, εκ μέρους του παλαιού της συζύγου, όλων των αγαθών που του είχε φέρει με το γάμο⁴. Αυτή, μάλιστα, η τελευταία υποχρέωση θα πρέπει να έκανε αρκετούς συζύγους να διατάζουν να χωρίσουν τη γυναίκα τους.

2 Να ήταν συχνά τα διαζύγια, την εποχή του Ιησού, στην Ιουδαϊκή κοινωνία; Ο J. Jeremias προειδοποιεί να είμαστε επιφυλακτικοί ως προς αυτό⁵. Πιστεύω, όμως, ότι δεν πρέπει να ήταν και σπάνια. Βλέπουμε, πράγματι, σ' ένα γαμήλιο συμβόλαιο του 117 μ.Χ., τον σύζυγο να εκφράζει την επιθυμία του να είναι ο γάμος του «αιώνιος» και, ταυτόχρονα, να προβλέπει το ενδεχόμενο διαζυγίου και τις εξ αυτού απορρέουσες οικονομικές υποχρεώσεις του⁶. Αλλά, για να προβλεπεται το διαζύγιο μέσα σ' ένα γαμήλιο συμβόλαιο, σημαίνει ότι οι σύζυγοι, ακόμη και αν δεν κατέφευγαν σ' αυτό συχνά, δεν θα κατέφευγαν, πάντως, και τόσο σπάνια. Το ίδιο συμπέρασμα συνάγεται και από τις μαρτυρίες της εποχής του Ιησού. Ο Φίλωνας (20 π.Χ. - 45 μ.Χ.±), π.χ., γράφει, «εάν μια γυναίκα, που την έχει χωρίσει ο άνδρας της (για οποιονδήποτε λόγο), παντρευτεί έναν άλλον» (Spec. Leg. 3, 30). Το ίδιο και ο Φλάβιος Ιώσηπος (37 - 105 μ.Χ.±):

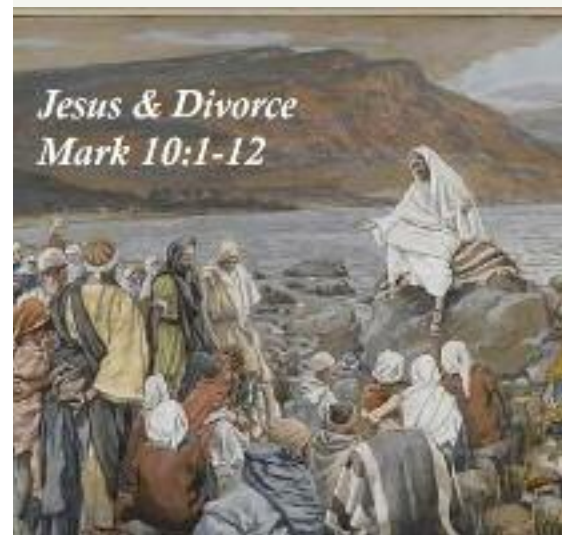
Όποιος θέλει να χωρίσει τη γυναίκα, που ζει μαζί του, να την χωρίσει δηλ. για οποιουσδήποτε λόγους (πράγματι, στους ανθρώπους πολλοί τέτοιοι λόγοι μπορεί να υπάρξουν), οφείλει να τη βεβαιώσει εγγράφως ότι δεν θα έχει πια σχέσεις μαζί της, ούτως ώστε να μπορέσει και η γυναίκα να παντρευτεί με άλλον (Αρχ 4,253).

Το να εκδίδονται, όμως, τα διαζύγια για οποιουσδήποτε λόγους σημαίνει ότι ήταν πολύ εύκολο να εκδοθούν και ότι, συνεπώς, η έκδοσή τους ήταν συνήθης, την εποχή του Ιησού. Σ' αυτή την με οποιαδήποτε αιτιολογία

έκδοση των διαζυγίων είχε πολύ συμβάλει η μία εκ των δύο μεγάλων ραββινικών σχολών (20 π.Χ.±), οι Χιλλελίτες, για τους οποίους ο άνδρας είχε το δικαίωμα να χωρίσει την σύζυγό του, ακόμη και αν αυτή του είχε κάψει απλώς το φαγητό. Πολύ διαφορετική η άποψη των Σαμμαϊτών, της άλλης ραββινικής σχολής της εποχής: ερμηνεύοντας με μεγαλύτερη πιστότητα το Δτ 24,1 (§1), επέτρεπαν το διαζύγιο μόνο σε περίπτωση που ο σύζυγος είχε διαπιστώσει στη σύζυγό του κάτι το αισχρό⁷. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η διένεξη αφορούσε τις αιτίες διαζυγίου. Κανείς δεν σκεφτόταν να το απορρίψει. Βλέπω, καμιά φορά, να παραπέμπουν στο Μαλ 2,14-16 σαν να ήταν κείμενο εναντίον του διαζυγίου⁸. Αλλά το εν λόγω κείμενο είναι γλωσσικά δύσβατο, έτσι που μόνο με υποθετικές διορθώσεις να δίνει νόημα. Δεν αποκλείεται, άλλωστε, να στρέφεται εναντίον μιας ειδικής κατηγορίας διεζευγμένων και όχι όλων⁹. Δεν φαίνεται, συνεπώς, φρόνιμο να εμπλέξουμε ένα τέτοιο κείμενο στην εδώ έρευνα.

3 Ο Ιησούς, όμως, απέρριψε ολοκληρωτικά το διαζύγιο (Μκ 10,2-12 Lk 16,18 1Κορ 7,10-11). Στην απόρριψη αυτή προέβη, κατά το Μκ 10,2, όταν κάποιος Φαρισαίος τον ρώτησαν «ει έξεστιν ανδρί γυναίκα απολύσαι πειράζοντες αυτόν». Φυσικά, αυτοί οι Φαρισαίοι ήδη γνώριζαν ότι ο Ιησούς ήταν εχθρικός προς το διαζύγιο. Διαφορετικά, η ερώτησή τους δεν είχε νόημα, αφού ήταν τοις πάσιν γνωστό ότι ο Μωσαϊκός Νόμος επέτρεπε το διαζύγιο (Δτ 24,1). Φαίνεται, λοιπόν, ότι αυτή ήταν η σημασία εκείνου του «πειράζοντες». Κατ' αρχάς δηλ. σκόπευαν να παρουσιάσουν τον Ιησού ως καταφρονητή ολόκληρου του Μωσαϊκού Νόμου, αφού έφτανε ν' αποδοκιμάσει κανείς και μία μόνο εντολή, για να θεωρηθεί ότι περιφρονεί ολόκληρο το Νόμο¹⁰. Επί πλέον, δεν αποκλείεται να ήθελαν να καταστήσουν τον Ιησού ύποπτο στον Ηρώδη Αντίπα, στην επικράτεια του οποίου ο Ιησούς βρισκόταν («εις τα όρια της Ιουδαίας πέραν του Ιορδάνου» Μκ 10,1), αφού ο Ηρώδης είχε χωρίσει τη γυναίκα του, για να παντρευτεί την ανηψιά του¹¹. Γιατί απέρριψε, όμως, ο Ιησούς

το διαζύγιο; Το απέρριψε, γιατί έβλεπε σ' αυτό μια ακύρωση της πρωταρχικής θέλησης του Θεού, ο οποίος την φανέρωσε δημιουργώντας ένα άνδρα για μια γυναίκα και μία γυναίκα για έναν άνδρα (Μκ 10,6 Γεν 1,27). Πράγματι, ένας Ισραηλίτης δεν χώριζε, παρά για να ξαναπαντρευτεί¹². Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο Ιησούς απέρριψε το διαζύγιο, γιατί το θεωρούσε συγκεκαλυμμένη πολυγαμία, την οποία ήδη αποδοκίμαζαν και άλλα περιβάλλοντα της κοινωνίας του¹³. Δήλωσε, γι' αυτό, στους συνομιλητές του ότι ο Μωϋσής, μεταξύ δύο κακών, δηλ. το απάνθρωπο φέροισμο του συζύγου για τη γυναίκα του και την αποπομπή αυτής της τελευταίας, διάλεξε το «μη χείρον» (Μκ 10,5).

4 Κατά τα άλλα, φαίνεται δύσκολο να μην προέρχεται η απόρριψη του διαζυγίου από τον ίδιο τον Ιησού. Φαίνεται δύσκολο δηλ. να προήλθε από τους πρωταρχικούς χριστιανούς μια απόρριψη για την οποία το Μτ 19,10 τους παρουσιάζει να λένε αγανακτισμένοι, «ει ούτως εστίν η αιτία του ανθρώπου μετά της γυναικός, ου συμφέρει γαμήσαι». Επί πλέον, αν δούμε την απόρριψη του διαζυγίου στο φώς των γλωσσικά ανεξάρτητων μεταξύ των μαρτυριών¹⁴, βλέπομε ότι όχι μόνον το Μκ 10,2-12, αλλά και ο Παύλος την αποδίδει στον Ιησού («παραγγέλλω, ουκ εγώ, αλλά ο

Κύριος» 1Κορ 7,10), όταν το 54/55 μ.Χ. έγραφε στους Κορίνθιους. Αυτή η απόρριψη του Μωσαϊκού διαζυγίου εκ μέρους του Ιησού προήλθε, ασφαλώς, από εκείνο το Μεσσιανικό «εγώ» του, που διεκδικούσε το δικαίωμα να ερμηνεύει τον Μωσαϊκό Νόμο «ως εξουσίαν έχων» (Μκ 1,22), πράγμα που δεν είχε προηγούμενο στην εβραϊκή παράδοση¹⁵: «ηκούσατε ότι ερρέθη τοις αρχαίοις..., εγώ δε λέγω υμίν» (Μτ 5,21-22).

5 Αλλά η σκηνή της απόρριψης του διαζυγίου παρουσιάζεται και από το Μτ 19,3-9. Το κείμενο αυτό ταυτίζεται, λεκτικά, σε τόσο πολλά σημεία με το Μκ 10,2-9, ώστε δεν μπορούν να υπάρξουν πολλές αμφιβολίες ότι ανάμεσα στα δύο κείμενα υπάρχει συγγραφική εξάρτηση. Οι περισσότεροι κριτικοί πιστεύουν ότι είναι ο Μτ που αντέγραψε εδώ τον Μκ, δηλ. πιστεύουν ότι το Μτ 19,3-9 είναι μεταγενέστερο του Μκ 10,29¹⁶. Παρ' όλ' αυτά, υπάρχει και μία διαφορά ανάμεσα στα δύο κείμενα, και μάλιστα σημαντική. Κατά το Μκ 10,2-9, ο Ιησούς απέρριψε το διαζύγιο, δίχως να προβλέψει περιπτώσεις, στις οποίες το διαζύγιο θα επιτρεπόταν. Αντιθέτως, το Μτ 19,3-9 έτσι αντιγράφει τον Μκ, ώστε να παρουσιάζει τον Ιησού ν' απορρίπτει το διαζύγιο, πλην μιας περιπτώσεως:

Μκ 10
(2) επηρώτων αυτών
ει έξεστιν ανδρί
γυναίκα απολύσαι

(3) είπεν αυτοίς...
(11) ός αν απολύση
την γυναίκα αυτού

και γαμήση άλλην
μοιχάται

Μτ 19
(3) λέγοντες
ει έξεστιν ανθρωπω
απολύσαι την
γυναίκα αυτού
κατά πάσαν αιτίαν
είπεν...
(9) ός αν απολύση
την γυναίκα αυτού
μη επί πορνεία
και γαμήση άλλην
μοιχάται

Κατά τους Benoit - Boismard, ήταν ο τελευταίος συντάκτης του κατά Ματθαίον ευαγγελίου που προέβη εδώ στις προσθήκες «κατά πάσαν αιτίαν..., μη επί πορνεία», κινούμε-

νος από συγκεκριμένες μέριμνες¹⁷. Ποιες;

6 Το ποιες ήταν οι μέριμνες του Μτ, όταν έκανε τις παραπάνω προσθήκες στο κείμενο του Μκ, εξαρτάται από τη σημασία που έχει ο όρος «πορνεία». Βέβαια, από τον 2ο ήδη μ.Χ. αιώνα, αποδιδόταν στον όρο αυτόν η σημασία «μοιχεία»¹⁸. Αλλά είναι ελάχιστα πιθανό να έχει ο εν λόγω όρος αυτή τη σημασία. Πράγματι, οι δύο αυτοί όροι και αλλού διακρίνονται από τον Μτ (15,19) και, στην περίπτωση μας, σωστά ο Ευαγγελιστής χαρακτηρίζει τον δεύτερο γάμο «μοιχεία» (Μτ 19,9 Μκ 10,11), αφού ο πρώτος γάμος δηλώθηκε αδιάλυτος (Μτ 19,6 Μκ 10,9). Έτσι είναι αρκετές οι υποθέσεις που κάνουν οι μελετητές όσο αφορά την εδώ σημασία του όρου πορνεία.

7 Κατά τον J. Bonsirven (βλ. υποσημ. 17), στις χριστιανικές κοινότητες της Αντιοχείας, οι γάμοι μεταξύ συγγενών, επιτρεπόμενοι από τους ειδωλολάτρεις, αλλά απαγορευόμενοι από τον Ιουδαϊκό νόμο, θα είχαν θεωρηθεί από τους εξ Ιουδαίων χριστιανούς «πορνεία», που θα απαιτούσε την ακύρωση τέτοιων γάμων, ούτως ώστε να εξομαλυνθούν οι σχέσεις μεταξύ εξ Ιουδαίων και εξ Ελληνιστών χριστιανών¹⁹. Με αυτή, λοιπόν, την μέριμνα θα έκανε ο τελευταίος συντάκτης του κατά Ματθαίον τις προσθήκες «κατά πάσαν αιτίαν» και «μη επί πορνεία». Πιθανότερη μου φαίνεται, όμως, η υπόθεση του Fridrichsen²⁰. Τονίζοντας, και αυτός, ότι η πορνεία εντός του γάμου θα έπρεπε να ονομαστεί μοιχεία, πιστεύει ότι το κείμενο αναφέρεται σε προσυζυγικές σχέσεις της συζύγου, τις οποίες ο σύζυγος ανακαλύπτει μετά τον γάμο, όπως π.χ. η απώλεια της παρθενίας. Μου φαίνεται δε πιθανότερη αυτή η υπόθεση για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί είναι γνωστή η μεγάλη σημασία που είχε, στην τότε κοινωνία, η ανατομική παρθενία της γυναίκας. Δεύτερον, γιατί είναι πάλι τον Μτ που απασχολεί αυτό το θέμα, όπως φαίνεται στην αφήγηση τη σχετική με τον Ιωσήφ, που σκεφτόταν ν' αποπέμψει τη Μαρία, ύποπτη προγαμιαίων

σχέσεων (Μτ 1,18-19). Υπάρχουν και κάποιες ακόμη υποθέσεις σχετικά με την εδώ σημασία του όρου «πορνεία», αλλά τις βρίσκω πολύ εξεζητημένες, γι' αυτό και δεν τις αναφέρω. Βλέπε, πάντως, υποσημείωση²⁰.

8 Είναι γνωστό ότι, σήμερα, οι διαζευγμένοι και ξαναπαντρεμένοι όλο και πολλαπλασιάζονται. Από θρησκευτικής απόψεως, θα μπορούσε να τους διακρίνει κανείς σε δύο κατηγορίες. Από τη μια, υπάρχουν όσοι όχι μόνο ζουν και πεθαίνουν ερήμην του Αναστημένου Χριστού, αλλά δεν θέλουν κιόλας να ζήσουν διαφορετικά. Στην περίπτωση αυτή, η Ποιμαίνουσα Εκκλησία πρέπει να ενδιαφέρεται για τη διάδοση ανάμεσά τους της Πίστης και όχι, βέβαια, κατευθείαν για τη συζυγική τους κατάσταση. Υπάρχει, όμως, και μια άλλη κατηγορία διαζευγμένων και, όχι σπάνια, ξαναπαντρεμένων. Πρόκειται για θερμούς Καθολικούς που υποφέρουν, επειδή δεν μπορούν να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους με τις ευλογίες της Εκκλησίας, και μάλιστα γνωρίζοντας ότι δεν ευθύνονται αυτοί για την αποτυχία του πρώτου γάμου τους. Η Ποιμαίνουσα Εκκλησία δεν μπορεί να μην συμπάσχει μαζί τους. Και συμπάσχει.

9 Τι πρέπει να γίνει, λοιπόν; Να επιδοθούν οι Καθολικοί βιβλιστές σε τέτοιες ερμηνείες των καινοδιαθηκικών κειμένων, των σχετικών με τον αδιάλυτο γάμο, ώστε να ανοίγονται πόρτες και παράθυρα στο διαζύγιο και τον δεύτερο γάμο; Μα, τα σχετικά κείμενα είναι με τέτοια σαφήνεια υπέρ του αδιάλυτου γάμου, ώστε οι ερμηνευτικές προσπάθειες να τους αποδοθεί αντίθετο νόημα να φανούν παράδοξες. Αλλά μήπως θα είχε μεγαλύτερη επιτυχία μια ερμηνεία, βασισμένη στις μεταγενέστερες προσθήκες του Μτ 19,3. 9, «κατά πάσαν αιτίαν... μη επί πορνεία»; Ίσως να είχε κάποια επιτυχία, αν ήταν βέβαιη η εδώ συγκεκριμένη σημασία του όρου «πορνεία». Είδαμε, όμως, ότι μόνον υποθέσεις μπορεί να γίνουν σχετικά. Να μπορούσαμε, άλλωστε, να καταφύγουμε στην ιστορική ερμηνευτική αρχή; Δηλ. να μπορούσαμε να συλλογιστούμε ως εξής:

αφού, πριν δύο χιλιάδες χρόνια, οι κοινωνικές συνθήκες και η συλλογική νοοτροπία ήταν διαφορετικές από τις σημερινές κοινωνικές συνθήκες και τη σημερινή συλλογική νοοτροπία, ο αδιάλυτος γάμος, που τότε ήταν κατορθωτός, σήμερα είναι ακατόρθωτος; Ούτε έτσι μπορούμε να συλλογιστούμε. Και τούτο διότι, και πριν δύο χιλιάδες χρόνια, ο αδιάλυτος γάμος θεωρείτο τόσο επαχθής, ώστε να δημιουργεί αγανάκτηση. Πράγματι, στην διδασκαλία του Ιησού σχετικά με το αδιάλυτο του γάμου, οι μαθητές αντέδρασαν μ' ένα «Μα, αν τέτοια πρέπει να είναι η σχέση του άντρα με τη γυναίκα, τότε δεν συμφέρει να παντρεύεται κανείς!» (Μτ 19,10).

10 Είναι, επίσης, γνωστό ότι, εξαιτίας του αδιάλυτου γάμου, αρκετοί εγκαταλείπουν την Εκκλησία. Συμβαίνει, λοιπόν, κάποιιο ποιμένες της να πανικοβάλλονται λόγω αυτής της διαρροής και να την χρησιμοποιούν σαν να ήταν αυτή επιχείρημα υπέρ της εισαγωγής του διαζυγίου στην Εκκλησία, έστω και με συγκεκριμένη μορφή, δηλ. με την μορφή των πολύ εύκολων ακυρώσεων γάμων. Σ' αυτό, πρέπει να

υπενθυμίσω ότι, όταν, σε μια άλλη περίπτωση, πολλοί από τους μαθητές του Ιησού τον εγκατέλειψαν οριστικά, ο Δάσκαλος, αντί να προσπαθήσει να τους συγκρατήσει με συμβιβασμούς, είπε και σε όσους του είχαν απομείνει: «μη και υμείς θέλετε υπάγειν;» (Ιω 6,67). Πράγματι, τι πίστη στην υπερφυσική προέλευση της Εκκλησίας θα είχαν τα μέλη της, αν την έβλεπαν έτοιμη να αδιαφορήσει για την σαφώς εκφρασμένη θέληση του Αναστημένου Χριστού, προκειμένου να μην χάσει τα μέλη αυτά; Ναι, αλλά, τότε, τι πρέπει να γίνει; Κατ' αρχάς, πρέπει να υπενθυμίζεται στους Καθολικούς, που υποφέρουν λόγω της αποτυχίας του γάμου τους, ότι δεν μπορεί να υπάρξει γνήσιος οπαδός του Χριστού που δεν σηκώνει, και αυτός, κάποιιο σταυρό: ετούτον για τον οποίο μιλάμε, ή έναν άλλον. Μετά, οι ποιμένες πρέπει να φροντίζουν να ανακουφίσουν την πίκρα των διαζευγμένων και ξαναπαντρεμένων Καθολικών, να την ανακουφίσουν μέσα στο εξομολογητήριο. Αλλά το είδος της ανακούφισης, που μπορεί να παραχθεί εκεί, είναι ένα άλλο, μεγάλο θέμα, με το οποίο δεν μπορούμε ν' ασχοληθούμε εδώ.

1. Οι βιβλικές βραχυγραφίες είναι εκείνες του Λεξικού Βιβλικής Θεολογίας, Χ. ΛÉON-DUFOUR, Αθήνα 1980 (XI).
2. Εδώ, όπως και παντού, η μετάφραση από το Εβραϊκό είναι δική μου.
3. J.A.FITZMYER – D.J.HARRINGTON, A.Manual of Palestinian Aramaic Texts, Rome 1978 (138-141. 210-211). Η μετάφραση, από την Αγγλική μετάφραση των Συγγραφέων.
4. R.DE VAUX, O.P., Le Istituzioni dell' Antico Testamento, Torino 1972 (45), J.JEREMIAS, Jérusalem au Temps de Jésus, Paris 1967 (485).
5. J. JEREMIAS, Jérusalem... (485/486)
6. J.A.FITZMYER – D.J.HARRINGTON, A Manual... (141. 211-41-)
7. J.JEREMIAS, Jérusalem... (518), J. BONSIKVEN, S.J., Textes Rabbiniques des Deux Premiers Siècle Chrétiens, Roma 1955 (335).
8. P.BENOIT + M-E. BOISMARD, Synopse des quatre Évangiles en Français, Paris 1972 II (306)
9. J.A.SOGGIN, Introduzione all' Antico Testamento, Brescia 1974 (452)
10. J.JEREMIAS, Jérusalem... (492, n. 160)
11. P.BENOIT + M.E.BOISMARD, Synopse..., (307)
12. P.BENOIT + M.E.BOISMARD, Synopse..., (306)
13. J.CARMIGNAC – É.COTHENET – H.LIGNÉE, Les Textes de Qumran, Paris 1963 2(4,20-21)
14. D.MARGUERAT, "Gesù di Nazaret", Storia del Cristianesimo, Roma 2003 1(33). F.LAMBIASI, L' autenticità storica dei Vangeli: studio de criteriologia, Bologna 1976 (159-164. 141-153).
15. D.MARGUERAT, "Gesù...", (54)
16. J.JEREMIAS, Jérusalem... (491-492, n. 159). Βλ. τις σχετικές αναλύσεις στον H.ZIMMERMANN, Metodologia del Nuovo Testamento, Torino (95.97.208-214).
17. P.BENOIT+M.E.BOISMARD, Synopse... (308).
18. A.LESKE, "Mathew", The International Bible Commentary, ed. W.R.FARMER, Minnesota 1998 (1308).
19. Κατά τους περισσότερους κριτικούς, το Κατά Ματθαίον θα είχε συνταχτεί στην Αντιόχεια, μεταξύ 80-100 μ.Χ., W.G.KÜMMEL, Introduction to the New Testament, London 1975 (119-120).
20. Βλ. στους F. HAUCK – S. SCHULZ, «πόρνη...», Theological Dictionary of the New Testament, Michigan 1968 VI (592, n. 74).

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ: Εορτή της Μετάστασης της Παναγίας στους Ουρανούς

π. W. Saunders

Λεζάντα

«Ομολογούμε, δηλώνουμε και ορίζουμε τη μετάσταση της Παναγίας ως θεϊκώς αποκεκαλυμμένο δόγμα πίστεως, ότι δηλαδή η Άμωμος Μητέρα του Θεού, η Αειπάρθενος Μαρία, αφού ολοκλήρωσε την επίγεια ζωή της, ανέβηκε στους ουρανούς με την ψυχή και το σώμα της στην αιώνια δόξα». Με τα λόγια αυτά ο πάπας Πίος ΙΒ΄ δήλωσε επισήμως, το 1950, ότι η μετάσταση της Αειπάρθενου Μαρίας στους ουρανούς με το σώμα της, αποτελεί δόγμα πίστεως της Καθολικής Εκκλησίας.

Όμως στη διάρκεια αυτών των δεκαετιών, η στάση πολλών καθολικών αναφορικά με την Παναγία, πράγματι άλλαξε. Για ορισμένους, η Μετάσταση της Παναγίας είναι θέμα χωρίς ενδιαφέρον. Την θεωρούν,

δηλαδή, ένα απαρχαιωμένο δόγμα που προστέθηκε στη θεολογική αποθήκη της Εκκλησίας. Μπορεί να απαντήσουν θετικά όταν ερωτηθούν αν πιστεύουν στο δόγμα αυτό, αλλά δεν γνωρίζουν και δεν κατανοούν το νόημά του, δεν βλέπουν το λόγο της ύπαρξής του.

Άλλοι πάλι θεωρούν τη Μετάσταση της Παναγίας ως την πιο πρόσφατη και ίσως την πιο ζωντανή απόδειξη της υποτιθέμενης τάσης που έχει η Καθολική Εκκλησία να επινοεί νέα δόγματα, χωρίς κάποιο στήριγμα στην Αγία Γραφή, και να τα επιβάλλει, στη συνέχεια, στους πιστούς ως αληθινά.

Αλλά η Μετάσταση της Παναγίας δεν είναι χωρίς ενδιαφέρον, όπως κάποιοι πιστεύουν, ούτε και αυθαίρετη, όπως

υπαινίσσονται ορισμένοι άλλοι. Είναι μια αλήθεια μεγάλης σημασίας, η οποία διόλου δεν μειώνει την τιμή του Χριστού, ούτε και επιβάλλει στους πιστούς κάτι αντίθετο από την Αγία Γραφή.

ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πρώτη παρατήρηση αφορά τη λέξη μετάσταση. Η μετάσταση αναφέρεται στην ύψωση της Παναγίας με το σώμα και την ψυχή της στους ουραμούς από τον Θεό. Υπογραμμίζεται έντονα ότι δεν μιλάμε εδώ για ανάληψη της Παναγίας. Ανελήφθη ο Ιησούς Χριστός, όμως η Παναγία μεταστάθηκε στους ουραμούς, πράγμα που σημαίνει ότι, αντίθετα με τον Υιό της, Ιησού, η Παναγία δεν «ανέβηκε με δική της δύναμη» στους ουραμούς, αλλά με την δύναμη του Θεού. Η Μετάσταση της Παναγίας, λοιπόν, είναι κάτι που πραγματοποίησε ο Θεός για εκείνη, όπως πραγματοποίησε την Αμίαντο Σύλληψή της και την Παρθενική Μητρότητά της, και όχι κάτι που η ίδια πραγματοποίησε. Και είναι το αποτέλεσμα της λυτρωτικής δύναμης επάνω στην Παναγία.

Ένα άλλο λανθασμένο συμπέρασμα που κάνουν συχνά οι άνθρωποι είναι ότι η Παναγία ουδέποτε πέθανε. Στην πραγματικότητα, το δόγμα λέει ότι «αφού ολοκλήρωσε την επίγεια πορεία της, η Παναγία ανέβηκε στους ουραμούς με το σώμα και την ψυχή της», και σε καμία περίπτωση ότι δεν πέθανε. Το δόγμα της Μετάστασης σημαίνει ότι η Παναγία τώρα βιώνει στους ουραμούς εκείνη την ενότητα του δοξασμένου σώματος και της ψυχής, την οποία απολαμβάνει ο Υιός της. Δεν είναι κάποιο πνεύμα χωρίς σώμα, αλλά ένας πλήρης άνθρωπος, σώματι και ψυχή, ύλη και πνεύμα, μαζί με τον Χριστό.

Τέλος, συχνά θεωρείται ότι το δόγμα της Μετάστασης αφορά αποκλειστικά την ίδια την Παναγία, χωρίς καμία αναφορά στον

Χριστό ή την Εκκλησία. Όπως, όμως, μας υπενθύμισε ο άγιος πάπας Ιωάννης Παύλος Β΄, η διδασκαλία της Καθολικής Εκκλησίας για την Αειπάρθενο Μαρία πρέπει να γίνει κατανοητή υπό το φως του μυστηρίου του Χριστού και της Εκκλησίας. Αυτές οι δύο βασικές αρχές, μας βοηθούν να κατανοήσουμε και την Μετάσταση της Παναγίας.

1. Η ΜΕΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Η Μετάσταση της Παναγίας δεν αφαιρεί τίποτα από τον ίδιο τον Ιησού Χριστό, αλλά αντιθέτως, αποδεικνύει την δύναμή του –τη δύναμη της Ανάστασής του – στο έργο της μετάστασης της Αειπάρθενου Μαρίας, της πρώτης που πίστεψε στον Χριστό, στην ένδοξη ζωή του παραδείσου. Όπως λέει και η Κατήχηση της Καθολικής Εκκλησίας, είναι μια «ιδιαίτερη συμμετοχή στην Ανάσταση του Υιού της» (αρ. 966), όχι ένα γεγονός που στέκει μόνο του.

Αναμφίβολα θα ρωτούσαμε γιατί η Παναγία ανέβηκε με την ψυχή και το σώμα της στους ουραμούς. Η προφανής απάντηση είναι ότι ο Ιησούς έκανε μια «χάρη» στη μητέρα του. Ωστόσο η σχέση του Ιησού με την Παναγία, παρότι είναι ανθρώπινη όπως η δική μας σχέση με τη μητέρα μας, δεν είναι μόνο μια απλή προσωπική αγάπη και αφοσίωση. Αν η Μετάσταση αφορούσε μόνο την προσωπική τους σχέση, τότε ο Ιησούς δεν θα χρειαζόταν να μας την αποκαλύψει. Το ότι την αποκάλυψε όμως, σημαίνει ότι έχει να μας διδάξει κάτι περισσότερο – κάτι για τον εαυτό του και για εμάς. Ολόκληρο το μυστήριο της σωτηρίας του Χριστού – η Σάρκωση, ο θάνατος και η Ανάστασή του – είναι η αιτία της θείας μητρότητας της Παναγίας, της Αμιάντου Σύλληψής της και της ένδοξης Μετάστασής της.

Ορισμένοι, παραθέτοντας το απόσπασμα «αγαλλίασε το πνεύμα μου για τον Θεό τον Σωτήρα μου» από την Ωδή της Θεο-

τόκου, υποστηρίζουν ότι αφού η Παναγία χρειαζόταν έναν σωτήρα, άρα ήταν και αυτή αμαρτωλή. Η σωτηρία δεν είναι μόνο άφεση αμαρτιών, αλλά και υιοθεσία. Τελειοποιεί τη δημιουργία. Είναι και εξύψωση του ανθρώπου και μετοχή στη ζωή του Θεού. Η σωτηρία του Χριστού δεν μας απαλλάσσει μόνο από την αμαρτία, αλλά και μας κάνει τέκνα Θεού. Η Μετάσταση ήταν η ολοκλήρωση του έργου που ξεκίνησε με την Αμίαντο Σύλληψη της Μαρίας, λυτρώνοντας επίσης και το σώμα της από τις συνέπειες της αμαρτίας.

2. Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Η δεύτερη αρχή είναι ότι θα πρέπει να κατανοήσουμε την Παναγία υπό το φως του μυστηρίου της Εκκλησίας. Ο συνοδικός όρος «Περί Εκκλησίας» (Lumen Gentium), μας λέει ότι η Παρθένος Μαρία είναι ένα σύμβολο της Εκκλησίας, όλων των χριστιανών. Δεν είναι μόνο η πρώτη χριστιανή και ξεχωριστό μέλος της Εκκλησίας, αλλά και πρότυπο για την Εκκλησία, ένα παράδειγμα για ό,τι θέλει ο Θεός να εκπληρώσει μέσα και διαμέσου της Εκκλησίας. Η Μετάσταση της Παναγίας υποδεικνύει ένα βαθύτατο δώρο προς όλους τους πιστούς: η ανάσταση συμπεριλαμβάνει και το σώμα μας. Βέβαια ο Χριστός είναι το πρότυπο

Λεζάντα

μας, αλλά με τρόπο διαφορετικό. Ο Χριστός είναι ένα θείο πρόσωπο, που εργάστηκε για τη λύτρωσή μας μέσα από την ανθρώπινη φύση του. Μέσω του Ιησού Χριστού γινόμαστε παιδιά του Θεού και λαμβάνουμε τη χάρη να ακολουθούμε το παράδειγμά του, υπακούοντας στον Πατέρα. Όμως η Παρθένος Μαρία είναι άνθρωπος, που λυτρώθηκε πλήρως από τον Ιησού και είναι εκείνη που ακολούθησε τέλεια την ταπεινή υπακοή του Χριστού. Αντιπροσωπεύει την τελειότητα και την ανύψωση του ανθρώπου από τη θεία χάρη. Και ο άνθρωπος είναι σώμα και ψυχή, ύλη και πνεύμα. Ένας πλήρως λυτρωμένος άνθρωπος, επομένως, θα λυτρωνόταν σώμα και ψυχή, όπως και η Αειπάρθετος Μαρία.

Έτσι, η Μετάσταση της Παναγίας μας υπενθυμίζει ποιοι και τι είμαστε ως άνθρωποι: δεν είναι μόνο η ψυχή σημαντική, ούτε και το σώμα είναι ένα πρόβλημα ή κάτι κακό. Η Μετάσταση της Παναγίας μας θυμίζει ότι όποιες κι αν είναι οι αδυναμίες του σώματός μας μετά την Πτώση, το σώμα ως τέτοιο παραμένει καλό και είναι μέρος του τελικού προορισμού μας. Όταν φτάσει η ώρα, η λύτρωσή μας θα συμπεριλάβει και το σώμα, και ας θυμόμαστε ότι η χριστιανική ελπίδα δεν είναι τόσο η αθανασία της

ψυχής, αλλά η Ανάσταση του Σώματος. Και αυτό ακριβώς μας θυμίζει η Μετάσταση της Παναγίας.

Προφανώς ο Θεός έχει τους λόγους του που η Παναγία λυτρώθηκε με το σώμα της πριν από την υπόλοιπη Εκκλησία. Δεν μπορούμε να τους γνωρίζουμε, αλλά ένας λόγος φαίνεται προφανής: αν η Παναγία είναι πρότυπο για την Εκκλησία, τότε έχει νόημα το γεγονός ότι βίωσε εκ των προτέρων την πληρότητα της σωματικής λύτρωσης που περιμένει ολόκληρη την Εκκλησία στο τέλος των καιρών. Η Μετάσταση της Παναγίας είναι μια ζωντανή απεικόνιση εκείνου του ένδοξου προορισμού στον οποίο όλοι οι χριστιανοί έχουν κληθεί, άρα δεν είναι ένα «εξαιρετικό προνόμιο» της Μαρίας, όπως ήταν η Αμιάντος Σύλληψή της. Το δόγμα της Μετάστασης μας λέει ποιος είναι ο προορισμός μας, αν είμαστε μέρος του Σώματος του Χριστού, δηλαδή της Εκκλησίας.

Υπάρχει, όμως, κι ένα ακόμη μάθημα που ενδεχομένως να πάρουμε από τη Μετάσταση της Παναγίας, σχετικό με την όλη συζήτηση για το φύλο και την Εκκλησία. Η Μετάσταση μας θυμίζει ότι το φύλο μας δεν είναι ένα εφήμερο και επιφανειακό μέρος της ταυτότητάς μας. Είναι αναπόσπαστο μέρος της. Παρόλο που στην ανάσταση δεν υπάρχει πλέον ο γάμος, ή παντρεμένοι άνθρωποι (Μτ 22:30), η σεξουαλική ταυτότητά μας ως άνδρες και γυναίκες παραμένει. Δεν υπάρχει «ούτε άνδρας ούτε γυναίκα», ως προς την πρόσβαση στη ζωή της χάρις (Γαλ 3:28), αλλά αυτό δεν εξαλείφει την διάκριση μεταξύ άνδρα και γυναίκας, ούτε και υπονοεί ότι πρέπει τα δύο φύλα να έχουν ολόιδιους ρόλους μέσα στην Εκκλησία. Ο Χριστός παραμένει ο Νυμφίος της Εκκλησίας. Η Παναγία παραμένει Μητέρα της Εκκλησίας. Η προσωπική μας ιστορία είναι μέρος της ταυτότητάς μας και τα βασικά χα-

ρακτηριστικά μας διατηρούνται στην ζωή της Ανάστασης.

Γνα τελευταίο σημείο σχετικά με τη Μετάσταση της Παναγίας: είναι η Βασίλισσα. Αυτή η αντίληψη είναι φυσική συνέπεια του δόγματος της Μετάστασης. Όπως ο Χριστός, έτσι και η Παναγία αναστήθηκε με το σώμα της για να βασιλεύσουν στη Βασιλεία του Θεού. Ο Υιός της είναι «Βασιλιάς των βασιλέων και Κύριος των κυρίων». Το ίδιο ισχύει και για τη «Μητέρα του Κυρίου» (πρβλ. Λκ 1:43), η «Βασίλισσα Μητέρα» και συμμετοχος στη Βασιλεία του Χριστού. Όπως ο Απόστολος Παύλος λέει για όλους τους χριστιανούς, «αν έχουμε πεθάνει μαζί του, θα ζήσουμε και μαζί του, αν υπομείνουμε, θα βασιλεύσουμε και μαζί του» (Β΄ Τιμ 3:11-12). Μέσω της ένδοξης Μετάστασής της, η Αειπάρθενος Μαρία βασιλεύει μαζί με τον Χριστό, όπως και όλοι οι χριστιανοί κατά την Ανάσταση των Νεκρών.

Η Μετάσταση της Παναγίας, λοιπόν, δεν είναι άσχετη με εμάς. Είναι απόλυτα σχετική επειδή λέει ποιοι είμαστε ως άνθρωποι -όντα με σώμα και πνευματική ψυχή- και ποιοι έχουμε κληθεί να είμαστε - τέκνα του Θεού, που θα συμμετέχουν στην πληρότητα της θείας ζωής με τον Ιησού Χριστό στους ουραμούς, μια ζωή σώματος και ψυχής. Και είναι ευλαβής επειδή εξηγεί την δύναμη του Χριστού με την ολοκληρωτική λύτρωση της Μητέρας του, στην οποία όλοι ελπίζουμε να συμμετάσχουμε. Μέχρι τότε, όπως μας εξηγεί ο συνοδικός όρος «Περί της Εκκλησίας»: «Η Μητέρα του Ιησού στην δόξα που κατέχει εν σώμα και ψυχή στους ουραμούς, είναι η εικόνα και η αρχή της Εκκλησίας όπως πρόκειται να αυτή να τελειοποιηθεί στον κόσμο που θα έλθει. Παρομοίως, λάμπει επάνω στη γη... σημείο ελπίδας και ανακούφισης για τον προσκυνητή Λαό του Θεού».

Κοντά στα Γεγονότα

@ ΥΦΑΣΜΑΤΑ 3.000 ΕΤΩΝ

Ο τρόπος που ντύνονταν οι λαοί της Βίβλου επιτέλους αποκρυπτογραφήθηκε. Στην έρημο στο νότιο Ισραήλ βρέθηκαν κομμάτια αρχαίου υφάσματος, περίπου 3.000 ετών. Η Religion News Service υποδεικνύει ότι αυτά τα κομμάτια, αξιοσημείωτα διατηρημένα (υπολείμματα ενδυμάτων, σκηνών, σχοινιών, σπάγκων και σάκων), συνοδεύονται από δέρμα και σπόρους που χρονολογούνται στην εποχή των βιβλικών βασιλέων Δαυίδ και Σολομώντα. Είναι η πρώτη ανακάλυψη υφασμάτων που ανάγεται σ' αυτήν την εποχή. Για τον Erez Ben-Yosef, αρχαιολόγο και επικεφαλής της ομάδας του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ που πραγματοποίησε τις ανασκαφές στα αρχαία ορυχεία χαλκού της Timna (πολλοί θεωρούν ότι βρίσκονται στον χώρο των ορυχείων του βασιλιά Σολομώντα), αυτά τα υφάσματα παρέχουν νέες πληροφορίες για τους Εδωμίτες, τους απογόνους του Ησαΐ, που βρίσκονταν συχνά σε πόλεμο με το Ισραήλ και εκμεταλλεύονταν αυτά τα ορυχεία. «Τα υφάσματα πολυτελείας έντυναν τους υψηλά εξειδικευμένους και αξιοσέβαστους τεχνίτες, οι οποίοι διαχειρίζονταν τους φούρνους και είχαν επιφορτιστεί με την τήξη του χαλκού, μια διαδικασία πολύ περίπλοκη». Σύμφωνα με την Vanessa Workman, μέλος της ομάδας, η εβραϊκή Βίβλος βρίθκει αναφορών σε υφάσματα και το χρώμα τους: «Το μπλε, το πράσινο και το κόκκινο, αυτό που φορούσε ο μέγας ιερέας, οι σκηνές. Τα υφάσματα από λινό, από μαλλί». Αυτή η ανακάλυψη επιβεβαιώνει αυτό που λένε τα βιβλικά κείμενα και «καθιστά ζωντανό τον πολιτισμό της ερήμου αυτής της εποχής».

Aleteia.org

@ ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ

Στις αρχές Μαρτίου, το Ανώτατο Δικαστήριο του Μπανγκλαντές ξεκίνησε συζητήσεις για τη δυνατότητα κατάργησης του καθεστώτος της κρατικής θρησκείας που έχει ανατεθεί στο Ισλάμ. Η προσέγγιση αυτή δρομολογήθηκε μετά από αίτημα τοπικών διανοουμένων, με σκοπό τη μείωση των βιαιοπραγιών που διαπράττονται από ριζοσπάστες ισλαμιστές κατά των θρησκευτικών μειονοτήτων. Αν κάποιος θεωρούν ότι αυτό το καθεστώς είναι νόμιμο σε μια χώρα που είναι μουσουλμανική κατά 90%, άλλοι κρίνουν ότι το Κράτος θα πρέπει αντιπροσωπεύει όλους τους πολίτες με ισότιμο τρόπο.

@ Η ΑΙΘΙΟΠΙΑ ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΨΑ

Η Αιθιοπία είναι η δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη χώρα της Αφρικής και μια από τις φτωχότερες του κόσμου. Πάνω από 400.000 παιδιά στη χώρα υποφέρουν από σοβαρό υποσιτισμό. Καθώς η ξηρασία έχει επιδεινωθεί, προβλέπεται επίσης ότι ορισμένες περιοχές θα παραμείνουν οριστικά πλέον χωρίς νερό. Στα 100 εκατομμύρια κατοίκων, περίπου τα 2 εκατομμύρια αυτή τη στιγμή δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό και πάνω από 10 εκατομμύρια έχουν επείγουσα ανάγκη από kit βασικής επιβίωσης (νερό, τρόφιμα, προϊόντα για τη σπορά και τα βοοειδή). «Στα δέκα χρόνια της παρουσίας μου ως ιεραπόστολος στην Αιθιοπία, είναι η πρώτη φορά που βλέπω τη χώρα να πεθαίνει από δίψα», μαρτυρά ο πατέρας Christopher Hartley. «Σε συνέχεια της ξηρασίας, πολυάριθμες μάχες φυλών λαμβάνουν χώρα προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στις σπάνιες πηγές νερού που έχουν απομείνει για ανθρώπους και βοοειδή, ενώ οι σοδειές εξαφανίζονται με τρόπο μη αναστρέψιμο, μεταβάλλοντας το τοπίο σε μια ατελείωτη έρημο».

fides

@ ΚΙΝΑ, ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Στο κινεζικό ίντερνετ, η λογοκρισία που ασκείται στην Καθολική Εκκλησία από την εξουσία έχει σκοπό να εμποδίσει τις ενορίες, τις επισκοπές ή τα μέλη της Εκκλησίας να συντονιστούν σε ένα δίκτυο, καθώς και να απομονωθούν από ξένες επιδράσεις, δηλώνει η δεκαπενθήμερη εφημερίδα Hongkong Sunday Examiner. Το άρθρο υπενθυμίζει ότι η κυβέρνηση ασκεί έναν αυστηρό έλεγχο σε όλους τους χρήστες διαδικτύου της χώρας. Έτσι, 500.000 περίπου λογοκριτές βρίσκονται σε εγρήγορση στην Κίνα για οτιδήποτε θεωρείται ως ροή επικίνδυνων πληροφοριών.

cath.ch

@ ΕΝΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΠΙΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ

Σύμφωνα με τον ποντιφικό κατάλογο 2016 και τον κατάλογο στατιστικών της Εκκλησίας 2014, μεταξύ του 2005 και του 2014, ο αριθμός των καθολικών που βαπτίστηκαν αυξήθηκε με ρυθμό που ξεπερνάει εκείνον του παγκόσμιου πληθυσμού (+14,1% έναντι +10,8%). Οι συγγραφείς τους μιλούν για μια δυναμική Εκκλησία μέσα σ' έναν κόσμο σε μετάλλαξη. Το 2014 στον κόσμο μετρούσαμε 1272 εκατομμύρια καθολικούς, δηλαδή 157 εκατομμύρια περισσότερους απ' ό,τι το 2005. Ένα 23% αυτών ζουν στην Ευρώπη, τη λιγότερο δυναμική ήπειρο από απόψεως καθολικισμού. Οι βαπτισμένοι καθολικοί αποτελούν περίπου το 40% του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά, η αφρικανική ήπειρος είναι μακράν η δυναμικότερη: ο ρυθμός ανάπτυξης των βαπτισμένων καθολικών ξεπερνάει το 40%, τη στιγμή που ο ρυθμός ανάπτυξης του αφρικανικού πληθυσμού είναι της τάξεως του 23,8%. Η Αμερική σημειώνει μια ελαφρά πτώση, αλλά εξακολουθεί να συμπεριλαμβάνει περίπου το ήμισυ των καθολικών βαπτισμένων. Πάντοτε μεταξύ 2005 και 2014, ο αριθμός των επισκόπων αυξήθηκε παγκοσμίως κατά 8,2%, ιδιαίτερα στην Ασία, ακόμη κι αν Αμερική και Ευρώπη συνεχίζουν να συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο αριθμό. Στην Αφρική, ο αριθμός των ιερέων αυξήθηκε κατά 32,6% μεταξύ του 2005 και 2014, ενώ μειώθηκε στην Ευρώπη πάνω από

8%. Γενική διαπίστωση: η Ευρώπη χάνει λίγο-λίγο τον κεντρικό ρόλο της, ο κλήρος της είναι ηλικιωμένος και αποδυναμωμένος. Επιπλέον, η ζωντάνια των μόνιμων διακόνων φαίνεται να εκφράζει νέες και διαφορετικές επιλογές στην πρακτική της εξάπλωσης της πίστης.

Radio Vaticana

@ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΗ ΛΟΥΡΔΗΣ ΚΑΙ ΒΗΘΛΕΕΜ

Ο δήμος της Βηθλεέμ, στην Παλαιστίνη, και ο δήμος της πόλης της Παναγίας, της Λούρδης στη Γαλλία, υπέγραψαν μια συμφωνία αδελφοποίησης στις 2 Μαρτίου 2016. Αυτή η συμφωνία συμπεριλαμβάνει και την κατάρτιση στα επαγγέλματα του τουρισμού και το εμπόριο της παλαιστινιακής βιοτεχνίας προς όφελος των ντόπιων πιστών. Η δήμαρχος της Λούρδης, Josette Bourdeu, υπογράμμισε τη συμβολική και ανθρώπινη σημασία αυτής της αδελφοποίησης που δεν τοποθετείται μόνο σε μια λογική τουριστικής ανάπτυξης, αλλά και σε μια λογική αμοιβαίας βοήθειας, υποστήριξης και αλληλεγγύης με έναν πληθυσμό που υποφέρει. Ο Σεβασμιότατος William Shomali, βικάριος στο Πατριαρχείο της Ιερουσαλήμ και στην Παλαιστίνη δήλωσε: «Χωρίς τα προσκυνήματα, η Βηθλεέμ θα ήταν ένα μικρό και ξεχασμένο χωριό, όπως και η Λούρδη».

cath.ch

@ ΒΙΚΙΝΓΚ-ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ

Ένας εσταυρωμένος-Βίκινγκ που βρέθηκε στη Δανία θα μπορούσε να ξαναγράψει μια σελίδα στην ιστορία του χριστιανισμού, δήλωσε ο πρόεδρος της ποντιφικής ακαδημίας τεχνών και γραμμάτων, Rodolfo Pava. Οφείλουμε αυτή την ανακάλυψη στον Δανό Dennis Fabricius Holm, παθιασμένο ερευνητή θησαυρών. Ο σταυρός ανάγεται στο πρώτο μισό του 9ου αιώνα και θα μπορούσε να αποδείξει ότι ο χριστιανισμός είχε κερδίσει τη Δανία πολύ νωρίτερα απ' ό,τι εικάζεται. «Η τεχνοτροπία αυτού του σταυρού είναι ακριβής: παραπέμπει στον κελτικό πολιτισμό, επομένως στη χρήση αρχαϊκών σημείων, υπογραμμίζει ο Rodolfo Pava. Αν αυτός ο μικρός εσταυρωμένος χρονολογείται πράγματι χρονολογείται στον 10ο αιώνα, είναι ξεκάθαρο ότι γίνεται δυνατή μια ερμηνεία του χριστιανισμού στο εσωτερικό της κουλτούρας των Βίκινγκ. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι ο χριστιανισμός ήταν ήδη ένας ώριμος καρπός».

Radio Vaticana

@ ΑΣΤΕΓΟΣ ΙΗΣΟΥΣ

Ένα εξαιρετικά συμβολικό άγαλμα βρήκε τη θέση του στο Βατικανό, μπροστά από τα γραφεία της ποιμαντικής διακονίας που φροντίζει για όσους βρίσκονται στη μειονεκτικότερη θέση. Πρόκειται για ένα χάλκινο γλυπτό που αναπαριστά έναν αποκοιμισμένο άνθρωπο, κουλουριασμένο μέσα σε μια κουβέρτα επάνω σ' ένα δημόσιο παγκάκι. Μόνο τα πόδια του αστέγου εξέχουν από την κουβέρτα. Και φέρουν τα στίγματα της σταύρωσης, που αντιπροσωπεύουν έτσι τον Ιησού. Ο Αστεγος Ιησούς είναι έργο του канаδού γλύπτη Timothy Schmalz.

apic

@ ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ

Η Ιαπωνία έθεσε πρόσφατα σε εφαρμογή τη νέα πολιτική άμυνας που εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο το Σεπτέμβριο του 2015, παρά τη σημαντική λαϊκή διαμαρτυρία. Η Εκκλησία τέθηκε κατά αυτού του «απαράδεκτου» νόμου, που ονομάζεται μαζική αυτοάμυνα, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα υποστήριξης στους ιάπωνες στρατιώτες από σύμμαχο, όπως τον ΟΗΕ ή τις ΗΠΑ, σε περίπτωση σύγκρουσης στο εξωτερικό. Πρόκειται για καινοτομία, αφού εδώ και 70 χρόνια η Ιαπωνία εφάρμοζε μια ειρηνιστική πολιτική. Ο κύριος σκοπός του

νόμου είναι, σύμφωνα με τις ιαπωνικές αρχές, η προστασία και η ασφάλεια του πληθυσμού, καθώς η Ιαπωνία θεωρεί ότι απειλείται από τις ολοένα και πιο δυνατές εντάσεις με τις γειτονικές της χώρες, την Κίνα και τη Βόρειο Κορέα.

Radio Vaticana

@ ΦΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΥΠΟ ΑΠΕΙΛΗ

Σχεδόν τα μισά από τα 229 μνημεία παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ, από τα οποία εξαρτώνται εκατομμύρια άνθρωποι, απειλούνται έντονα από καταστροφή εξαιτίας της βιομηχανικής δραστηριότητας. Αυτό υπογραμμίζει μια πρόσφατη μελέτη της WWF. Η οργάνωση ξεκίνησε μια

παγκόσμια εκστρατεία για την προστασία των μνημείων φυσικής κληρονομιάς και ζητάει από τις επιχειρήσεις να απέχουν από τη λήψη μέτρων που απειλούν τις προστατευόμενες περιοχές: γεωτρήσεις για πετρέλαιο και φυσικό αέριο, εκμετάλλευση ορυχείων και παράνομη εκμετάλλευση δασών. Σύμφωνα με την WWF, τα δύο τρίτα των μνημείων παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς είναι πρωταρχικής σημασίας για την προμήθεια νερού. Εκτός αυτού, η μεγάλη πλειοψηφία αυτών επιτρέπουν την αιεφόρο εκμετάλλευση των πόρων και την επιβίωση απειλούμενων ειδών, εγγυώνται θέσεις εργασίας και συμβάλλουν στη δημόσια οικονομία χάρη στον τουρισμό.

choisir

@ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Στην Κολομβία όχι μόνο εργάζονται α παιδιά, αλλά πολλά απ' αυτά δεν πληρώνονται. Έτσι, την προηγούμενη χρονιά, το 47,1% από 5 ως 17 ετών που εργάστηκε δεν έλαβαν καμία αμοιβή, δείχνει μια πρόσφατη έκθεση του Εθνικού τμήματος στατιστικής της χώρας. Πάνω από ένα τρίτο αυτών των νέων εργάζονται στον αγροτικό τομέα, την εκτροφή βοοειδών, το κυνήγι, τη δασοκομία και το ψάρεμα, και ένα τρίτο εργάζεται στο εμπόριο, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια. Προκύπτει επίσης από την έκθεση μια έντονη διαφορά ανάμεσα στις μεγάλες πόλεις της χώρας – όπου το καταγεγραμμένο ποσοστό εργασίας ανηλίκων είναι της τάξεως του 6,7%- και τα χωριά και τις πιο απομακρυσμένες περιοχές – όπου το ίδιο αυτό ποσοστό φτάνει το 15,6%.

fides

@ ΠΡΟΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Ο τάφος του Ιησού, στη βασιλική της Αναστάσεως στην Ιερουσαλήμ, σύντομα πρόκειται υπαχθεί σ' ένα ευρύτατο πρόγραμμα αναστήλωσης. Αυτό ανήγγειλε η Κουστωδία των Αγίων Τόπων των φραγκισκανών ιεραποστόλων. Η επιστημονική μελέτη δείχνει ότι «η κύρια αιτία της παραμόρφωσης των μπλοκ μαρμάρου είναι η αλλοίωση των κονιαμάτων ανάμεσά τους, εξαιτίας της αυξανόμενης υγρασίας που δημιουργείται από τη συμπύκνωση των υδρατμών από

την αναπνοή των επισκεπτών. Επιπλέον, η θερμογραφική μελέτη της νότιας όψης του τάφου έδειξε ότι η χρήση κεριών, που καίγονται επί ώρες μόλις λίγα εκατοστά από την κατασκευή όταν δεν την αγγίζουν, προκαλεί θερμικές καταπονήσεις στο μάρμαρο». Το κτίσμα στέκει ακόμα χάρη σε τεράστια στηρίγματα από χάλυβα που εμποδίζουν την κατάρρευσή του. Οι εργασίες θα πρέπει να διαρκέσουν παραπάνω από οχτώ μήνες και ανατέθηκαν σε μια ελληνική ομάδα, υπό την καθοδήγηση της κυρίας Αντωνίας Μοροπούλου, καθηγήτριας της Σχολής Χημικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

custodia.org

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Η Κριτική Εξηγητική της Βίβλου:

Τι είναι ακριβώς και πώς αναπτύχθηκε; Πώς μας βοηθάει να διαβάζουμε και να ερμηνεύουμε τη Βίβλο; Ο π. Pierre Gibert ειδικός στο θέμα αυτό και συγγραφέας πλούσιου έργου μας εξηγεί με απλά λόγια.

Ευχαριστούμε πολύ όσους υποστηρίζουν την έκδοση του περιοδικού μας με τη γενναιόδωρη προσφορά τους. Η βοήθειά τους είναι πολύτιμη σε καιρούς δύσκολους για κάθε έντυπο.

Γίνετε υποστηρικτές και ευεργέτες του περιοδικού.

Προσφέρω ως δωρεά το ποσό των **20,00€** **50,00€** **100,00€** για την υποστήριξη των «Ανοιχτών Οριζόντων».

Πληρωμή ΔΩΡΕΑΣ
με κατάθεση
στον λογαριασμό
Τράπεζα Πειραιώς
5018-060093-100 ή
με ταχυδρομική επιταγή.

ΟΝΟΜΑ .....
ΕΠΩΝΥΜΟ .....
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ .....
ΠΟΛΗ ..... T.K. ....
ΤΗΛ.: ..... E-MAIL .....

Συμπληρώστε το παρόν κουπόνι και στείλτε το, μαζί με την απόδειξη κατάθεσης, στη διεύθυνση: Σμύρνης 27, 10439 Αθήνα ή στο fax 210 8835914 ή με e-mail: athensj@jesuites.com

Δώρο Προσφέρετε μια συνδρομή σε γνωστό σας πρόσωπο.

Πληρωμή Συνδρομής
με κατάθεση
στον λογαριασμό
Τράπεζα Πειραιώς
5018-060093-100 ή
με ταχυδρομική επιταγή.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
 Εσωτερικού 20,00€
 Εξωτερικού 30,00€

ΟΝΟΜΑ .....
ΕΠΩΝΥΜΟ .....
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ .....
ΠΟΛΗ ..... T.K. ....
ΤΗΛ.: ..... E-MAIL .....

Συμπληρώστε το παρόν κουπόνι και στείλτε το, μαζί με την απόδειξη κατάθεσης, στη διεύθυνση: Σμύρνης 27, 10439 Αθήνα ή στο fax 210 8835914 ή με e-mail: athensj@jesuites.com

Ανανεώστε τη συνδρομή σας

Συμπληρώστε το παρόν κουπόνι και στείλτε το, μαζί με την απόδειξη κατάθεσης, στη διεύθυνση: Σμύρνης 27, 10439 Αθήνα ή στο fax 210 8835914 ή με e-mail: athensj@jesuites.com

Πληρωμή Συνδρομής
με κατάθεση
στον λογαριασμό
Τράπεζα Πειραιώς
5018-060093-100 ή
με ταχυδρομική επιταγή.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
 Εσωτερικού 20,00€
 Εξωτερικού 30,00€

ΟΝΟΜΑ .....
ΕΠΩΝΥΜΟ .....
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ .....
ΠΟΛΗ ..... T.K. ....
ΤΗΛ.: ..... E-MAIL .....

Παγκόσμια Ημέρα Νεολαίας ΠΗΝ

Η Παγκόσμια Ημέρα Νεολαίας (ΠΗΝ) είναι μια παγκόσμια συνάντηση με τον Πάπα, που τυπικά εορτάζεται κάθε τρία χρόνια σε διαφορετική χώρα. Η τελευταία ΠΗΝ πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο, στη Βραζιλία, από τις 23 Ιουλίου ως τις 28 Ιουλίου 2013.

Φέτος, από τις 25 ως τις 31 Ιουλίου 2016, πραγματοποιείται στην Κρακοβία της Πολωνίας.

Οι ΠΗΝ είναι ανοιχτές σε κάθε νέο άνθρωπο που θέλει να συμμετάσχει σε μια εορταστική συνάντηση με άλλους νέους απ' όλο τον κόσμο, με κέντρο τον Ιησού Χριστό.

Αυτό το γεγονός είναι μια ευκαιρία να βιώσει κανείς προσωπικά την καθολικότητα της Εκκλησίας, να μοιραστεί με ολόκληρο τον κόσμο την ελπίδα πολλών νέων ανθρώπων που θέλουν να αφιερώσουν τον εαυτό τους στον Χριστό και τους άλλους.

Η Παγκόσμια Ημέρα Νεολαίας είναι ένας μοναδικός τρόπος να εμβαθύνει την πίστη του και να πλησιάσει κοντά στον Χριστό, μέσω της προσευχής και των μυστηρίων, μαζί με χιλιάδες άλλους νέους ανθρώπους που μοιράζονται τα ίδια ενδιαφέροντα και φιλοδοξίες.

Κατά την εβδομάδα της Παγκόσμιας Ημέρας Νεολαίας, υπάρχει μια πλήρης πολιτιστική ατζέντα παράλληλα με τα γεγονότα μαζί με τον Πάπα.

Η αποστολική παραίνεση «Η Χαρά της Αγάπης»: θέματα και περιεχόμενο

ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ
ΚΑΙ
Ο ΙΗΣΟΥΣ

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
Η ΜΕΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ
ΣΤΟΥΣ ΟΥΡΑΝΟΥΣ

